

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

JŪRATĖ MIKELAITYTĖ
(EUROPOS VERSLO TEISĖS PROGRAMA)

**VARTOTOJO SAMPRATA TEISĖS AKTUOSE, TEISMŲ PRAKTIKOJE IR TEISĖS
DOKTRINOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė
Doc. dr. Lina Novikovienė

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VARTOTOJO SAMPRATOS POŽYMAI.....	7
1.1 Požymiai, susiję su subjektu	9
1.2 Požymiai, susiję su prekių (paslaugų) įsigijimo tikslu	19
2. VARTOTOJAS – SILPNESNIOJI VARTOJIMO SUTARTIES ŠALIS	27
2.1 Europos Teisingumo Teismo pozicija dėl vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, sampratos	28
2.2 Vartotojo sąvoka Lietuvos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose	30
2.3 Vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų	35
2.4 Vartotojas kaip silpnesnioji pirkimo-pardavimo sutarties šalis ir sudarius sutartį ne prekybai skirtose patalpose	37
3. VIDUTINIO VARTOTOJO SAMPRATA.....	41
3.1 Vidutinio vartotojo standarto taikymas nesąžiningoje įmonių komercinėje veikloje.....	43
3.2 Vidutinio vartotojo vaidmuo reklamos srityje	49
IŠVADOS.....	53
REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57
SANTRAUKA	66
SUMMARY	68

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Visoje Europos Sąjungoje gyvena apie 500 mln. asmenų, pripažįstamų vartotojais. Vartotojas – vienas iš svarbiausių rinkos dalyvių, kadangi vartotojo interesai ir poreikiai daro įtaką prekių teikimo saugumui ir kokybei, skatina prekių ir paslaugų įvairovę konkurencingomis kainomis ir pan. Aktyvūs, informuoti, savo teises išmanantys vartotojai prisideda prie ekonomikos augimo, kuria klestinčią rinką¹. Atsižvelgiant į tai, aktualu nustatyti, koks asmuo vaidinantis itin svarbų vaidmenį vidaus rinkoje, pripažįstamas vartotoju.

Pažymėtina, kad vartotojų teisių apsauga - viena iš svarbiausių Europos Sąjungos (toliau – ES) sričių, prioritetinga kiekvienos valstybės ekonominės ir socialinės politikos dalis. Kiekviena valstybė imasi priemonių, siekdama kuo veiksmingiau ginti bei apsaugoti vartotojų interesus. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas aiškindamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalies nuostatą, kurioje nustatyta, kad valstybė gina vartotojų interesus², viename iš savo nutarimų konstatavo, kad valstybės pareiga ginti vartotojų interesus suponuoja tai, kad įstatymais ir kitais teisės aktais turi būti nustatytos įvairios vartotojų interesų gynimo priemonės, o valstybės institucijos turi kontroliuoti, kaip ūkio subjektai laikosi įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytų reikalavimų³. Taigi, kad vartotojo interesai būtų veiksmingai apsaugoti, o komercinės veiklos subjektas nepažeistų vartotojų teisių ir laikytųsi teisės aktų, reglamentuojančių vartotojo teisių apsaugą, reikalavimų, vartotojo sampratos atskleidimas yra pagrindinis klausimas nustatant apsaugos objektą, t.y. nustatant, kokie asmenys gali pasinaudoti didesnėmis teisinės apsaugos garantijomis visoje ES.

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienas asmuo, būdamas vartotoju, kiekvieną dieną sudaro įvairias vartojimo sutartis. Vartotojas vartojimo teisiniuose santykiuose dėl objektyvių priežasčių: informacijos trūkumo, žinių, patirties stokos ir kt., pripažįstamas silpnesniąja teisinių santykių šalimi, todėl teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje įtvirtintomis specialiosiomis taisyklėmis siekiama užtikrinti šalių lygiavertę padėtį. Taigi ypač svarbu tinkamai kvalifikuoti subjektą, nes nuo to priklausys, kokie teisiniai santykiai susiklostė tarp šalių ir kokios teisės normos

¹ Europos Komisijos pranešimas spaudai. ES 2014-2020 m. biudžetas. Komisija pristato naujas plataus užmojo sveikatos ir vartotojų programas. Prieiga per internetą : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1317_lt.htm; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 18 straipsnio 4 dalies (2005 m. gruodžio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 28-1018.

bus taikomos⁴. Vadinasi, tema reikšminga tiek vartotojų teisių apsaugos teisės, tiek sutarčių teisės požiūriu. Be to, nacionaliniame teisės moksle tema nėra gausiai išnagrinėta, todėl itin aktualu ją detaliau išanalizuoti, nes tai turi įtakos nacionalio teisės mokslo vystymuisi.

Taip pat svarbu paminėti, jog teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje be vartotojo minima ir vidutinio vartotojo sąvoka. Vidutinis vartotojas tam tikras standartas, kurio atžvilgiu vertinamas nesąžiningos komercinės veiklos, įskaitant reklamą, poveikis. Taigi vidutinio vartotojo sampratos atskleidimas turi praktinę reikšmę.

Temos iširtumas. Lietuvos teisės doktrinoje vartotojo samprata nėra gausiai išanalizuota. Vartotojo sampratos atskleidimui ypač reikšmingas Mykolo Romerio universiteto, Savojos universiteto ir VŠĮ Vartotojų centro konferencijos mokslo darbų rinkinys „Vartotojų teisių apsaugos teisiniai aspektai Europos Sąjungoje“⁵, kuriame autoriai analizavo kai kuriuos vartotojo sampratos aspektus nacionalinėje ir Europos Sąjungos teisėje: suformulavo požymius, apibūdinančius vartotoją, analizavo Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotą vartotojo sampratą. L. Novikovienė⁶ ir D. Bublienė⁷ įnešė didelį indėlį į vartotojo koncepcijos atskleidimą teisės doktrinoje. Taip pat paminėtini ir šie autoriai: P. Ravluševičius⁸, I. Vėgėlė⁹, S. Katuoka¹⁰. Aktualios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgos „Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga“¹¹ ir „Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II“¹², kuriose apibendrinta teismų praktika dėl vartojimo sutarties ir vartotojo

⁴ Novikovienė L. Kai kurie vartotojo sampratos aspektai// Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Aspects juridiques de la protection des consommateurs dans L'union Européenne. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. P.28.

⁵ Mykolo Romerio universitetas, Savojos universitetas, VŠĮ Europos vartotojų centras. Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Aspects juridiques de la protection des consommateurs dans L'union Européenne. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. P. 212.

⁶ Novikovienė L. Theoretical and Practical Issues of Consumer's Conception //Jurisprudencija. 2010, Nr.4(122), P. 279-293.

⁷ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009.P. 392.

⁸ Ravluševičius P. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje//Jurisprudencija.2007, Nr.9(99), P. 48-53.

⁹ Vėgėlė I. Nesąžiningos sutarčių sąlygos// Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. Kolektyvinė monografija– Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.P. 496.

¹⁰ Katuoka S. Teismų jurisprudencija vartotojų teisių apsaugos srityje// Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. Kolektyvinė monografija– Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.P. 496.

¹¹ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą:

http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2011-11-25.

¹² Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II// Teismų praktika. Nr. AC-33-1. Prieiga per internetą:

http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34843; prisijungimo laikas: 2011-11-25.

sampratos. I. Navickaitė-Sakalauskienė¹³ prisidėjo prie vidutinio vartotojo sąvokos turinio atskleidimo ES ir nacionalinėje teisėje, kuri analizavo vidutinio vartotojo sąvokos turinį ir pritaikymo praktikoje modelį nagrinėjant ginčus, susijusius su vartotojų teisių apsauga.

Užsienio autoriai, kurie analizavo vartotojo sampratą ES ir valstybių narių nacionalinėje teisėje: E. Macierzyńska-Franaszczyk¹⁴, E. Hondius¹⁵ ir kt. Reikšmingas H. Schulte-Nölke, C. Twigg-Flesner ir M. Ebers kūrinys „Europos Sąjungos vartotojų teisės kompendiumas: lyginamoji analizė“¹⁶, kuriame autoriai analizavo vartotojo sąvoką, įtvirtintą Europos Sąjungos teisės aktuose, ir jos perkėlimą į valstybių narių nacionalinius teisės aktus.

Atsižvelgiant į tai, kad aukščiau minėti autoriai analizavo kai kuriuos vartotojo sampratos aspektus, tačiau naujų teisės aktų priėmimas bei teismų praktikos vartotojų teisių apsaugos srityje gausėjimas turi įtakos vartotojo sampratos atskleidimui ir kitimui, todėl, siekiant atskleisti vartotojo sampratą, moksliniame tyrime analizuojami teisės aktai, teismų praktika ir teisės doktrina Europos Sąjungos teisės ir Lietuvos teisės sąveikos kontekste.

Tyrimo problema. Nevienareikšmė vartotojo samprata Europos Sąjungos lygiu sąlygoja skirtingą vartotojo teisių apsaugos lygį.

Tyrimo objektas. Kriterijai, apibūdinantys vartotoją kaip civilinių teisinių santykių subjektą teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Tikslas – atlikti Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, teismų praktikos ir teisės doktrinos analizę, siekiant iširti juose įtvirtintą vartotojo sampratą, apibendrinti ir išskirti požymius, apibūdinančius vartotoją.

Siekiant nurodyto tikslo, keliami uždaviniai:

1. Iširti teisės doktrinoje formuluojamus požymius, apibūdinančius vartotoją;
2. Išanalizuoti vartotojo sąvokas, įtvirtintas ES ir nacionaliniuose teisės aktuose;
3. Atskleisti vartotojo koncepciją, įtvirtintą Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje;
4. Atskleisti vidutinio vartotojo sampratą.

¹³ Navickaitė-Sakalauskienė I. „Vidutinio vartotojo“ standartas: pagalba ar papildomas apsunkinimas ginant vartotojų teises? // Socialinių mokslų studijos. 2011, Nr. 3(4), P. 1375-1390.

¹⁴ Macierzyńska-Franaszczyk E. Consumer Concepts in the European Union // http://www.laweuropa.com/English/index.php?d=tuketici&mod=Ab_Tuketicin_2_Introduction; prisijungimo laikas: 2011-11-28.

¹⁵ Hondius E. The Notion of Consumer: European Union versus Member States // <http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/SydLRev/2006/5.html#Heading2>; prisijungimo laikas: 2011-11-28.

¹⁶ Schulte – Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC Consumer Law Compendium-Comparative Analysis // http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/comp_analysis_en.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-28.

Tyrimo hipotezė. Dėl skirtingo vartotojo sąvokos interpretavimo ES ir nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vartotojo teisių apsaugos lygis ES valstybėse narėse skiriasi.

Tyrimo metodai. Naudojami šie mokslinio tyrimo metodai:

Dokumentų analizės metodas, kurio pagalba atskleista vartotojo sąvoka, įtvirtinta ES ir nacionaliniuose teisės aktuose.

Sisteminės analizės metodas pritaikytas išskiriant vartotoją apibūdinančius požymius teisės doktrinoje.

Lyginamasis metodas naudotas nustatant, ar Lietuvos teismų praktika dėl vartotojo sampratos nenukrypsta nuo Europos Teisingumo Teismo praktikos.

Istorinis metodas padėjo atskleisti vartotojo sąvokos kaitą priimant naujus teisės aktus, keičiantis teismų praktikai.

Lingvistinės, loginės ir teleologinės analizės metodai padėjo atskleisti vidutinio vartotojo sampratą.

Apibendrinimo metodas naudotas išvadų formulavimui, rekomendacijų pateikimui.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas. Pirmame skyriuje išskiriami požymiai, apibūdinantys vartotoją. Autorė atskleidžia vartotojo sampratą per požymius, susijusius su subjektu ir prekių (paslaugų) įsigijimo tikslu. Antrajame skyriuje atskleidžiami vartotojo, kaip silpnesniosios vartojimo sutarties šalies, ypatumai. Trečiasis skyrius skirtas vidutinio vartotojo sampratos atskleidimui. Tyrimo pabaigoje formuluojamos išvados, pateikiamos rekomendacijos.

1. VARTOTOJO SAMPRATOS POŽYMIAI

Europos Sąjungos, nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vystoma vartotojo samprata. Vartotojo samprata Europos Sąjungos lygiu nėra vienareikšmė, kadangi, kaip teigė D. Bublienė, vartotojo sąvoka skiriasi tiek atskirose valstybėse, tiek priklausomai nuo vartotojų teisės instituto¹⁷. Atsižvelgiant į tai, kad nacionalinių valstybių teisėje vyrauja skirtingos vartotojo sampratos koncepcijos, šiame darbe analizuojama ES ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos vartotojo sąvokos, teismų praktika ir teisės doktrina, išskiriami bendrieji požymiai, apibūdinantys vartotoją, kuriais remiantis siekiama užtikrinti, kad vartotojo sąvoka ES valstybėse narėse būtų interpretuojama vienodai, valstybių narių praktika dėl vartotojų teisių apsaugos, kurios pagrindinis subjektas – vartotojas, nebūtų skirtinga, o asmenys, pripažįstami vartotojais, galėtų pasinaudoti didesnėmis teisinės apsaugos garantijomis visoje Europos Sąjungoje.

Vartotojo sąvoka pirmą kartą įtvirtinta 1957 metų Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartyje¹⁸ (toliau – EEB), kurios penkiuose straipsniuose, susijusiuose su bendros žemės ūkio politikos tikslais, konkurencijos taisyklėmis, valstybių teikiama pagalba, buvo minimas vartotojas. EEB sutartyje vartotojų politika nebuvo savarankiška Europos Bendrijos politikos dalis, kadangi pagrindinis siekis buvo sukurti bendrą rinką¹⁹. Europos viršūnių susitikime, vykusiame 1972 metais Paryžiuje, buvo pateiktas pasiūlymas koordinuoti veiksmus, susijusius su vartotojų teisių apsauga, iškeltas uždavinys rūpintis vartotojų sveikata, sauga, ekonominiais interesais, tačiau šiame susitikime nebuvo diskutuotina apie tai, koks asmuo galėtų tikėtis interesų gerinimo, t.y. nebuvo keliamas klausimas, koks asmuo pripažįstamas vartotoju. Vėliau priimtuose teisės aktuose, pavyzdžiui, 1975 metų Vartotojų apsaugos ir informavimo politikos preliminariojoje programoje²⁰, kurioje suformuluotos vartotojų politikos gairės, įtvirtintos pagrindinės vartotojų teisės: teisė į sveikatos apsaugą ir saugą, teisė į ekonominių interesų apsaugą, teisė į nuostolių atlyginimą, teisė į informavimą ir švietimą, atstovavimo teisė, 1986 metų Suvestiniame Europos akte²¹, kuriame padarytos EEB sutarties pataisos, suteikiančios didesnes galimybes Bendrijos institucijoms veikti

¹⁷ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009.P. 84.

¹⁸ Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis. Prieiga per internetą : <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁹ Ravluševičius P. Europos Sąjungos vartotojų teisių apsauga ir Lietuvos teisė// Jurisprudencija. 2003, t. 44(36), P. 98.

²⁰ Tarybos rezoliucija dėl Vartotojų apsaugos ir informavimo politikos preliminariosios programos. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1975:092:0001:0001:EN:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

²¹ Suvestinis Europos aktas. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm#other>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

vardotojų apsaugos srityje, 1992 metų Maastrichto sutartyje²², kurioje vardotojų politika numatyta kaip atskira Bendrijos politikos dalis ir pan., vardotojo sąvoka taip pat nebuvo apibrėžta.

Vardotojo sąvoka teisės aktų lygmeniu pirmą kartą apibrėžta 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencijoje dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (toliau – Briuselio konvencija)²³. Europos Teisingumo Teismas (toliau – ETT), interpretuodamas Briuselio konvenciją, daugiausia nuostatas, susijusias su vartojimo sutartimi, atskleidė vardotojo sampratą. ETT praktikoje konstatuota, kad, siekiant užtikrinti vienodą Konvencijos taikymą visose valstybėse narėse, Briuselio konvencijoje įtvirtintos sąvokos, tarp jų ir vardotojo sąvoka, aiškinama autonomiškai, remiantis Briuselio konvencijos tikslais ir sistema²⁴. Remiantis Briuselio konvencijoje įtvirtintu vartojimo sutarties apibrėžimu, kuriame numatyta, kad vartojimo sutartis – sutartis, sudaryta asmens, kuris siekia tikslų, kurie yra už jo verslo ar profesijos ribų²⁵, galima išskirti pagrindinius požymius, apibūdinančius vartojimo sutartį – sutarties subjektas ir tikslas. Taigi pagal sutarties subjektų ypatumus išskiriamos vartojimo sutartys, todėl kyla klausimas, koks asmuo laikytinas vardotoju, kokiais tikslais jis turi veikti, sudarydamas sutartį.

Europos Sąjungoje, siekiant suderinti valstybių narių teisę vardotojų teisių apsaugos srityje, priimami ES antriniai teisės aktai: reglamentai, direktyvos, sprendimai ir pan.²⁶. Vardotojų teisių apsaugos srityje svarbiausi teisės aktai – direktyvos, reglamentuojančios atskiras vartojimo teisinių santykių sritis, apibrėžia vardotojo sąvoką. Direktyvose vardotojo sąvoka apibrėžiama naudojant skirtingas gramatines konstrukcijas²⁷, pavyzdžiui, 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse vardotojas apibrėžiamas kaip bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva veikia ne savo verslo, prekybos ar profesijos

²² Maastrichto sutartis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

²³ Vardotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

²⁴ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C- 464/01. Johann Gruber v Bay Wa AG. Prieiga per internetą :

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167587>.

²⁵ Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/common/reccdoc/convention/en/c-textes/brux-idx.htm>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

²⁶ Vardotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

²⁷ Vardotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

tikslais²⁸, 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų vartotojas reiškia bet kurią fizinį asmenį, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslo, nesusijusių su jo prekyba, verslu ar profesija²⁹, tačiau apibendrinus direktyvose įtvirtintas vartotojo sąvokas, galima išskirti pagrindinius požymius, apibūdinančius vartotoją: subjektas ir tikslas.

J. Herre, E. Hondius ir G. Alpa³⁰ išskyrė keturis kriterijus, į kuriuos reiktų atsižvelgti, analizuojant vartotojo sampratą: pirma, ar vartotojas - tik fizinis asmuo, ar taip pat ir juridinis; antra, prekių (paslaugų) įsigijimo tikslas; trečia, ar sandoriai, sudaryti dvigubo naudojimo tikslu, yra vartojimo; ketvirta, ar prekių, paslaugų naudojimo tikslas privalo būti žinomas iš anksto kitai sutarties šaliai sudarant sutartį. Apibendrinus šiuos kriterijus, galima teigti, kad vartotoją apibūdina požymiai, susiję su subjektu bei siekiamu tiklu, todėl toliau atliekant tyrimą analizuojama vartotojo samprata subjektyviuoju ir funkciniu aspektais.

1.1 Požymiai, susiję su subjektu

Minėta, kad viena grupė požymių, susijusi su vartotoju, apibūdina vartotojo sampratos subjektą. Teisės doktrinoje vyrauja kelios pozicijos dėl vartotojo sampratos subjekto. Vieni laikosi pozicijos, kad vartotoju gali būti tik fizinis asmuo, pavyzdžiui, ETT jurisprudencijoje vystoma siauroji vartotojo sąvokos koncepcija, pagal kurią vartotojas – tik fizinis asmuo, kiti pritaria platesniam vartotojo sampratos interpretavimui ir vartotojų teisių apsaugos nuostatas taiko ne tik fiziniams asmenims. Apibendrinus vyraujančias skirtingas pozicijas dėl vartotojo sampratos subjekto, galima išskirti siaurąją ir plačiąją vartotojo sampratos koncepcijas. Remiantis siaurąją vartotojo sampratos koncepcija, vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, o pagal plačiąją vartotojo sampratos koncepciją vartotojo statusui prilyginami ir kiti asmenys, kurie nėra fiziniai.

Išanalizavus Europos Teisingumo Teismo praktiką dėl vartotojo sampratos, galima teigti, kad ETT laikosi siaurosios vartotojo sampratos koncepcijos, kadangi ETT vartotoju pripažįsta tik fizinį asmenį. ETT byloje *Cape and Idealservice MN RE* sprendė klausimą, ar juridinis asmuo, įsigijęs iš bendrovės gėrimų automata, kuris buvo naudojamas darbuotojų poreikių tenkinimui, pripažįstamas vartotoju ir jam taikoma Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 93/13/EEB

²⁸ Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=7680; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

²⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:04:31999L0044:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

³⁰ Alpa G., Herre J., Hondius E. The Notions of Consumer and Professional and some related questions// http://www.sgecc.uos.de/media/downloads/consumers_and_professionals.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse apsauga. Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje Nr. 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse įtvirtinta vartotojo sąvoka išimtinai apima tik fizinį asmenį, todėl, jeigu sutartį su pardavėju ar paslaugų teikėju sudaro kitas nei fizinis asmuo, jis nepripažįstamas vartotoju.³¹ Vadinasi, Europos Teisingumo Teismui vartotoju įvardijant tik fizinį asmenį, akivaizdu, kad ETT vysto siaurąją vartotojo koncepciją.

Atkreiptinas dėmesys į bylą *Di Pinto*, kuri prisidėjo prie siaurosios vartotojo sampratos koncepcijos vystymo. ETT, aiškindamas vartotojo sampratą, įtvirtintą Direktyvoje Nr. 85/577 dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose, konstatavo, kad verslininkas, kuris raginamas sudaryti sandorį dėl reklamos, susijusios su jo verslo pardavimu, nėra pripažįstamas vartotoju³². Europos Teisingumo Teismas pažymėjo, kad veiksmai, kuriais ruošiamasi parduoti verslą, susiję su verslo tikslais, todėl pardavėjas nepripažįstamas vartotoju³³. Galima teigti, kad Europos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje asmuo pripažįstamas vartotoju tik tuomet, jeigu jis veikia kaip privatus galutinis vartotojas, kuris sudaro sandorius asmeninių poreikių tenkinimui.

Pažymėtina, kad ETT bylų praktika rodo, kad juridinis asmuo, kuris veikia kaip privataus galutinio vartotojo teisių perėmėjas ir kuris pats nėra sutarties, sudarytos tarp verslininko ir privataus asmens, šalis, nėra laikomas vartotoju. Byloje *Shearson Lehman Hutton v TVB* buvo keliamas klausimas, ar ieškovas, t.y. bendrovė (juridinis asmuo), privataus asmens teisių perėmėja, pripažįstama vartotoju Briuselio konvencijos prasme³⁴. ETT pritarė generalinio advokato nuomonei, kad asmuo pripažįstamas vartotoju, kuriam suteikiama Briuselio konvencijos apsauga, tik tuomet, jei jis asmeniškai yra ieškovas arba atsakovas teismo procese ir yra sutarties, sudarytos su pardavėju, paslaugų teikėju, šalis³⁵. Taip pat generalinis advokatas išreiškė nuomonę, kad teisių perdavimo rūšis, pobūdis (*the nature of the assignment of rights*) neturi įtakos, ar juridinis asmuo, privataus

³¹ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. lapkričio 22 d. sprendimas sujungtose bylose C-541/99. *Cape Snc v Idealservice Srl (C-541/99) and Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl (C-542/99)*. Prieiga per internetą : <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46434&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=190938>.

³² Europos Teisingumo Teismo 1991 m. kovo 14 d. sprendimas sprendimas byloje C-361/89. *Criminal proceedings against Patrice Di Pinto*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96956&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=191296>.

³³ Ten pat

³⁴ Europos Teisingumo Teismo 1993 m. sausio 19 d. sprendimas byloje C-89/91. *Shearson Lehman Hutton Inc. v TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen mbH*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=97667&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=191748>.

³⁵ Ten pat

asmens teisių perėmėjas, gali būti pripažįstamas vartotoju³⁶. Prieinama prie išvados, kad asmuo laikomas vartotoju, jeigu jis yra sutarties šalis, t.y. fizinis asmuo, sudaręs sutartį su pardavėju, paslaugų teikėju asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, ir teismo proceso šalis, t.y. ieškovas ar atsakovas teismo procese. Vadinasi, juridinis asmuo, kuris yra privataus asmens teisių perėmėjas, nepripažįstamas vartotoju.

Byla *Henkel* dar kartą patvirtino, kad Europos Teisingumo Teismas neišplečia asmenų, pripažįstamų vartotojais, rato. Byloje ne pelno siekianti nevyriausybinė organizacija, atstovaujanti vartotojų interesams, kreipėsi į teismą dėl, jos nuomone, nesąžiningų sąlygų, naudojamų sutartyse, sudarytose tarp verslininko, organizuojančio keliones, ir vartotojų. ETT byloje atkreipė dėmesį, kad vartotojų teisių apsaugos organizacijai taikoma taisyklė, suformuluota *Shearson Lehman Hutton v TVB* byloje, kad juridinis asmuo, kuris veikia kaip privataus galutinio vartotojo teisių perėmėjas ir, kuris pats nėra sutarties, sudarytos tarp verslininko ir privataus asmens, šalis, nėra pripažįstamas vartotoju³⁷. Vadinasi, nevyriausybinė organizacija neturi vartotojo statuso.

Minėta, kad Europos Teisingumo Teismas siaurąją vartotojo sampratą vystė aiškindamas tiek Briuselio konvencijos, tiek ES teisės aktų – direktyvų nuostatas. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas Europos Sąjungos teisės aktuose, direktyvose, vartotoją taip pat apibrėžė siaurai, kadangi vartotojo koncepcijai priskyrė tik fizinį asmenį. Atkreiptinas dėmesys į Tarybos direktyvoje 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų, kuri reglamentuoja vartotojų teisių apsaugą turizmo paslaugų srityje, įtvirtintą vartotojo sąvoką. Direktyvos 2 straipsnio 4 punktas numato, kad vartotojas – asmuo, kuris perka ar sutinka pirkti paketą (pagrindinis sutartį pasirašęs asmuo) arba bet kuris kitas asmuo, kurio vardu sutartį pasirašęs asmuo sutinka pirkti paketą (kiti naudos gavėjai) arba bet kuris asmuo, kuriam pagrindinis sutartį pasirašęs asmuo arba bet kuris naudos gavėjas perduoda paketą (kelionių paketą perimantis asmuo)³⁸. Remiantis Direktyvoje įtvirtinta vartotojo sąvoka, galima teigti, kad šis vartotojo apibrėžimas skiriasi nuo kitose direktyvose įtvirtintų vartotojų sąvokų, kadangi vartotoju pripažįstamas ne tik fizinis asmuo, kuris sudaro vartojimo sutartį asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimui (vartojimo sutarties šalis), bet ir asmuo, kuris sudaro sutartį kito asmens vardu. Vadinasi, prieinama prie išvados, kad

³⁶Generalinio advokato nuomonė byloje C-89/91. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=97772&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=191748>.

³⁷Europos Teisingumo Teismo 2002 m. spalio 1 d. sprendimas byloje C-167/00. Verein für Konsumenteninformation v Karl Heinz Henkel. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=47727&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=193292>.

³⁸Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=13257&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

jeigu juridinis asmuo sudaro sutartį dėl kelionės paketo įsigijimo fizinio asmens vardu, tai jis taip pat pripažįstamas vartotoju, kuriam suteikiama Direktyvoje numatyta apsauga.

Pažymėtina, kad 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyvos 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB, numatyta, kad vartotojas - kiekvienas fizinis asmuo, kuris veikia pagal sutartis, kurioms taikoma ši direktyva, siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba, amatu ar profesija³⁹. Iš direktyvoje įtvirtinto vartotojo apibrėžimo matyti, kad vartotoju gali būti tik fizinis asmuo, tačiau derėtų atkreipti dėmesį į preambulės tryliktą punktą, kuriame teigiama, kad valstybė narė gali nuspręsti šioje direktyvoje numatytas taisykles taikyti juridiniams asmenims arba fiziniams asmenims, kurie nėra vartotojai šios direktyvos prasme, pavyzdžiui, nevyriausybinių organizacijų, verslą pradedančios ar vidutinės įmonės⁴⁰. Paminėtina, kad pirminiame direktyvos pasiūlyme Europos Komisija vartotojo sąvokai priskyrė tik fizinių asmenį, tačiau, Europos Ekonominių ir Socialinių reikalų komitetui išreiškus nuomonę, kad pačioje direktyvoje turi būti aiškiai ir tiksliai apibrėžta, ar vartotojo sąvoka gali būti išplėsta tam tikriems juridiniams asmenims, galutiniame direktyvos tekste buvo įtrauktos nuostatos dėl valstybių narių teisės taikyti nuostatas tam tikriems juridiniams asmenims, kurie nėra vartotojai direktyvos prasme⁴¹. Vadinasi, prieinama prie išvados, kad įstatymų leidejas, suteikdamas valstybėms narėms teisę direktyvos nuostatas taikyti ir tiems asmenims, kurie nėra vartotojai direktyvos prasme, pritaria platesniam vartotojo sampratos interpretavimui, kadangi asmenų, kurie nėra vartotojai direktyvos prasme, tačiau kuriems taikomos direktyvos nuostatos, statusas prilyginamas vartotojo statusui ir jiems suteikiama tokia pati apsauga kaip ir vartotojams.

ES teisės aktai, direktyvos, perkeliamos į valstybių narių nacionalinę teisę, tačiau dėl valstybių narių galimybės nacionalinėje teisėje priimti griežtesnes taisykles (minimalus harmonizavimo pobūdis), vartotojo koncepcija ES valstybėse narėse skiriasi. Vienose valstybėse narėse vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, kitose – vartotojų teisių apsaugos nuostatos išplečiamos juridinių asmenų atžvilgiu. Kipras, Vokietija, Suomija, Italija ir kt. valstybės narės,

³⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB. Prieiga per internetą : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0064:0088:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

⁴⁰ Ten pat

⁴¹ Kingisepp M., Vārv. The notion of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change of Paradigm?// http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2011_1_44.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

remdamosios ETT išvystyta siaurąja vartotojo sampratos koncepcija, nacionaliniuose teisės aktuose tiksliai ir aiškiai įtvirtino, kad vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, ir nuostatos, reglamentuojančios vartotojų teisių apsaugą, išimtinai taikomos tik fiziniams asmenims.⁴² Vokietijoje vartotojo sąvoka įtvirtinta Vokietijos civilinio kodekso (BGB) 13 straipsnyje, kuriame numatyta, kad vartotojas – kiekvienas fizinis asmuo, kuris sudarė sandorį, nesusijusį jo verslo ar savarankiška profesine veikla⁴³. Paminėtina, kad fizinių asmenų grupės Vokietijoje taip pat priskirtinos vartotojo sąvokai, tačiau juridiniai asmenys, veikiantys verslo ar profesiniais tikslais, nėra pripažįstami vartotojais.⁴⁴ Siauroji vartotojo sampratos koncepcija įtvirtinta ir Italijos Vartotojų kodekse, kadangi vartotojas apibrėžiamas kaip kiekvienas fizinis asmuo, kuris veikia tikslais, nesusijusiais su verslo, profesine veikla.⁴⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijos, Anglijos ir kitų valstybių narių įstatymų leidėjai teisės aktuose aiškiai ir tiksliai neapibrėžė, kad vartotojas – tik fizinis asmuo. Lenkijos civilinis kodeksas vartotoją apibrėžia kaip asmenį, sudarantį sutartį su įmone, turėdamas tikslą, tiesiogiai nesusietą su jo ūkine veikla.⁴⁶ Anglijoje vartotojas taip pat apibūdinamas kaip „asmuo“, neišskiriant fizinio ir juridinio asmens.⁴⁷ Apibendrinus ES valstybių narių teisės aktuose įtvirtintas vartotojo sąvokas, prieinama prie išvados, kad vartotojo samprata ES valstybėse narėse nėra vienareikšmė, kadangi vienos valstybės narėse įtvirtinta siauroji vartotojo sampratos koncepcija, kitose - išplečiamas ratas asmenų, kuriems taikoma apsauga. Manytina, kad skirtinga vartotojo koncepcija ES valstybėse narėse turi neigiamos įtakos vidaus rinkos veikimui, kadangi asmuo nėra užtikrintas dėl jam teikiamos apsaugos lygio, t.y. ar apsaugos lygis kitoje ES valstybėje narėje bus toks pat, kaip ir jo valstybėje, todėl tai kliudo vystytis tarptautinei prekybai bei kitiems santykiams tarp ES valstybių.

Analizuojant vartotojo sampratą Lietuvos nacionalinėje teisėje, derėtų atkreipti dėmesį į Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymą, pagrindinį teisės aktą, skirtą vartotojų teisių apsaugai. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnio 15 dalyje įtvirtintas vartotojo apibrėžimas, pagal kurį vartotojas apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, kuris pareiškia savo valią pirkti, perka ir naudoja prekę ar paslaugą asmeniniams, šeimos, namų ūkio

⁴² Schulte – Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC Consumer Law Compendium-Comparative Analysis.-Universität Bielefeld, 2007.P. 692. // http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/comp_analysis_en.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

⁴³ Ravluševičius P. Europos Sąjungos vartotojų teisių apsauga ir Lietuvos teisė// Jurisprudencija. 2003, t. 44(36), P.99.

⁴⁴ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 94.

⁴⁵ Legislative Decree 6 September 2005 no. 206, Consumer Code, pursuant to Article 7 of Law no. 229 of 29 July 2003 // <http://www.consumatori.it/images/stories/documenti/Codice%20del%20consumo%20english%20version.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-11-28.

⁴⁶ Ravluševičius P. Europos Sąjungos vartotojų teisių apsauga ir Lietuvos teisė// Jurisprudencija. 2003, t. 44(36), P.99.

⁴⁷ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 94.

poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti⁴⁸. Pagal minėtą vartotojo apibrėžimą fizinio asmens kriterijus – vienas iš būtinų požymių vartotojui apibrėžti, tačiau analizuojant kitas įstatymo nuostatas, matyti, kad ne visi fiziniai asmenys, kurių teisės tapačios vartotojo teisėms, pripažįstami vartotojais, nors jie ir atitinka anksčiau minėtus kriterijus (tiek subjektyvųjį, tiek tikslo) vartotojo sąvokai apibrėžti. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad šis įstatymas netaikomas švietimo ir socialinėms paslaugoms, finansuojamoms iš valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų, asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros paslaugoms, kurių išlaidos pagal įstatymus yra apmokamos (kompensuojamos) iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų, aprūpinimui vaistais, taip pat vykdant teismų sprendimus⁴⁹. Taigi, remiantis minėta nuostata, galima teigti, kad asmenys, kurie naudojami valstybinių mokyklų švietimo paslaugomis, valstybinių gydymo įstaigų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugomis, socialinėmis paslaugomis, finansuojamomis Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar savivaldybių biudžeto lėšomis, nėra pripažįstami vartotojais Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių vartotojų teisių apsaugą, prasme.

Atkreiptinas dėmesys į 2011 m. liepos 28 d. Vyriausiosios administracinių ginčų komisijos sprendimą Nr. 3R-(AG-165/05-2011)⁵⁰, kuriame Vyriausioji administracinių ginčų komisija nagrinėjo pareiškėjos skundą, kuriuo pareiškėja skundė Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos veiksmus dėl atsisakymo nagrinėti pareiškėjos prašymą Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos tarnyboje dėl to, kad Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas tarp pareiškėjos ir VšĮ Vakarų Lietuvos verslo kolegijos susiklosčiusiems santykiams netaikomas. Vyriausioji administracinių ginčų komisija pažymėjo, kad nustatant, ar Vartotojų teisių apsaugos įstatymo nuostatos tarp pareiškėjos ir Kolegijos susiklosčiusiems santykiams netaikytinos, svarbu nustatyti, ar Kolegijos teikiamos švietimo paslaugos yra finansuojamos iš valstybės ir savivaldybių biudžetų⁵¹. Vyriausiojo administracinių ginčų komisija nustatė, kad valstybės biudžeto lėšos studijoms skiriamos taip pat ir valstybės nefinansuojamose studijų vietose studentų sumokėti studijų kainai sumokėti, todėl priėjo prie išvados, jog Vartotojų teisių apsaugos įstatymo nuostatos Kolegijai netaikytinos. Taigi pareiškėja nebuvo pripažinta vartotoja, o mokymo paslaugos nepripažintos atlygintomis paslaugomis, patenkančiomis į vartotojų teisių apsaugos sritį.

Pažymėtina, kad pagal šiuo metu galiojančią teisinę reglamentavimą ginčai tarp aukštosios mokyklos ir studento nagrinėjami aukštosios mokyklos nustatyta tvarka. Vadinas, kilus ginčui tarp

⁴⁸ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr.12-488.

⁴⁹ Ten pat

⁵⁰ Vyriausiosios administracinių ginčų komisijos 2011 m. liepos 28 d. sprendimas Nr. 3R-(AG-165/05-2011).

⁵¹ Ten pat

studento ir aukštosios mokyklos, kuomet pažeidžiamos studento teisės ir interesai, studentas turi teisę kreiptis į aukštosios mokyklos ginčų nagrinėjimo komisiją, pavyzdžiui, Mykolo Romerio universiteto Statuto 114 punkte nustatyta, kad studentas manantis, kad jo teisės ar teisėti interesai yra pažeisti, gali pateikti rašytinius prašymus ar pareiškimus rektoriui arba jo įgaliotam asmeniui, kurie per 15 kalendorinių dienų privalo išnagrinėti studento rašytinį pareiškimą ar skundą ir pateikti atsakymą⁵². Statute taip pat įtvirtinta, kad studentas nepatenkintas rektoriaus arba jo įgalioto asmens atsakymu į pareiškimą ar skundą, turi teisę kreiptis į ginčų nagrinėjimo komisiją, kurios sprendimas Universitete yra galutinis⁵³. Vadinasi, galima teigti, kad, kai pažeidžiamos studento, kuris naudojasi aukštosios mokyklos mokymosi paslaugomis, teisės ar teisėti interesai, netaikomos vartotojo teisių apsaugą reglamentuojančios nuostatos.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal galiojantį teisinį reglamentavimą asmuo, kuris naudojasi sveikatos priežiūros paslaugomis, kurių išlaidos pagal įstatymus apmokamos (kompensuojamos) iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų, taip pat nėra pripažįstamas vartotoju. Remiantis Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 23 straipsnio 2 dalimi, pacientas, manydamas, kad yra pažeistos jo teisės, sveikatos priežiūros įstaigai, kurioje, jo manymu, buvo pažeistos jo teisės, turi teisę, pateikti skundą, kurį Sveikatos priežiūros įstaiga privalo išnagrinėti ir raštu pranešti pacientui nagrinėjimo rezultatus⁵⁴. Pacientas, gavęs Sveikatos priežiūros įstaigos atsakymą, turi teisę kreiptis į Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisiją, kuri yra privaloma ikiteisminė institucija ginčams dėl pacientų teisių pažeidimo fakto ir tuo padarytos žalos dydžio nustatymo nagrinėti⁵⁵. Taigi, jeigu pažeidžiamos asmens, kuris naudojasi sveikatos priežiūros paslaugomis, finansuojamomis Lietuvos Respublikos valstybės ar savivaldybių biudžeto lėšomis, teisės ir teisėti interesai, teisių gynimui taikoma speciali procedūra, įtvirtinta minėtame teisės akte.

Išanalizavus atlygintinos paslaugų sutarties sampratos požymius, rekomenduotina studentus, kurie naudojasi valstybinių mokyklų švietimo paslaugomis, taip pat asmenis, kurie naudojasi valstybinių gydymo įstaigų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugomis, socialinėmis paslaugomis, finansuojamomis Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar savivaldybių biudžeto lėšomis pripažinti vartotojais ir taikyti vartotojų teisių apsaugą reglamentuojančias nuostatas, o minėtų institucijų teikiamas paslaugas priskirti prie atlygintinų paslaugų. Atkreiptinas dėmesys, kad

⁵² Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. XI-411 „Dėl Mykolo Romerio universiteto statuto patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 90-3838; 2012, Nr. 115-5820.

⁵³ Ten pat

⁵⁴ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr.102-2317; 2009, Nr. 145-6425.

⁵⁵ Ten pat

paslaugų sutarties samprata įtvirtinta LR CK 6.716 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad paslaugų sutartimi viena šalis (paslaugų teikėjas) įsipareigoja pagal kitos šalies (kliento) užsakymą suteikti klientui tam tikras nematerialaus pobūdžio (intelektines) ar kitokias paslaugas, nesusijusias su materialaus objekto sukūrimu (atlikti tam tikrus veiksmus arba vykdyti tam tikrą veiklą), o klientas įsipareigoja už suteiktas paslaugas sumokėti⁵⁶. Minėto straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad kai klientas yra fizinis asmuo vartotojas, paslaugų sutarčiai *mutatis mutandis* taikomos šio kodekso 6.188, 6.350–6.370 straipsnių taisyklės⁵⁷. LR CK 6.725 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta viena iš paslaugų sutarties rūšių – asmens sveikatos priežiūros paslaugų sutartis, pagal kurią savo profesinės ar verslo veiklos dėka turintis teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas asmuo (sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas) įsipareigoja teikti kitai šaliai (pacientui) sutartyje numatytas sveikatos priežiūros paslaugas, o pacientas įsipareigoja sumokėti sveikatos priežiūros paslaugų teikėjui sutartą kainą. Atsižvelgiant į tai, kad valstybinių gydymo įstaigų, teikiančių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas ir privačių gydymo įstaigų tikslas tapatus – suteikti asmeniui sveikatos priežiūros paslaugas, o valstybinių gydymo įstaigų, teikiančių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas ir privačių gydymo įstaigų bei pacientų teisės ir pareigos panašios (sveikatos priežiūros paslaugos teikėjo pareiga suteikti informaciją pacientui⁵⁸, užtikrinti tokį rūpestingumo laipsnį, kokio tikimasi iš sąžiningo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikėjo⁵⁹, pareiga turėti (tvarkyti, pildyti) pacientų medicinos dokumentus⁶⁰; paciento teisė į kokybišką ir prieinamą sveikatos priežiūrą, teisė į informaciją, teisė į žalos atlyginimą ir kt.), galima teigti, kad minėtos paslaugos galėtų būti pripažįstamos atlygintinomis.

Pažymėtina, kad jeigu aukščiau minėtas paslaugas pripažintume atlygintinomis paslaugomis, tai minėtų paslaugų gavėjas įgytų vartotojo statusą ir jam būtų taikomos vartotojo teisių apsaugą reglamentuojančios nuostatos, kadangi Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad vartotojų teisių apsaugos sritys yra prekių pirkimas–pardavimas ir su jomis susijusios paslaugos, visos atlygintinos paslaugos, kai prekės įsigyjamos ar paslaugos teikiamos vartotojams⁶¹. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad siekiant didinti asmenų, kurie naudojami valstybinių mokyklų švietimo paslaugomis, valstybinių gydymo įstaigų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugomis, socialinėmis paslaugomis, finansuojamomis Lietuvos Respublikos valstybės

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁷ Ten pat

⁵⁸ Ten pat

⁵⁹ Ten pat

⁶⁰ Ten pat

⁶¹ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr.12-488.

biudžeto ar savivaldybių biudžeto lėšomis, teisių gynimo veiksmingumą, minėti asmenys taip pat turėtų būti pripažįstami vartotojais.

Išanalizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų praktika rodo, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vartotoju pripažindamas ne tik fizinį asmenį, išplečia vartotojo sampratą ir nukrypsta nuo Europos Teisingumo Teismo formuluojamos siaurosios vartotojo sampratos koncepcijos.

LAT jurisprudencijoje ne kartą konstatuota, kad vartotojas - tai galutinis prekių ar paslaugų vartotojas, todėl, teisiškai vertinant sutartį, reikalaujama, kad būtų nustatyta, koks asmuo – fizinis as juridinis – yra galutinis prekių ar paslaugų vartotojas⁶². Byloje Nr. 3K-3-211/2008 LAT sprendė ginčą, kilusį tarp elektros energijos tiekėjo ir daugiabučio namo bendrijos (toliau – Bendrija), kuriame buvo siekiama nustatyti, ar šalys sudarė vartojimo sutartį, ir kas laikomas galutiniu prekių, paslaugų vartotoju: Bendrija ar butų savininkai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad sprendžiant klausimą, ar konkreti sutartis yra vartojimo, nustatoma ne pagal prekių (paslaugų) pardavėjo (tiekėjo), o būtent pagal prekių (paslaugų) gavėjo statusą ir tikslus, kuriems įgyvendinti įsigyjama prekė (paslauga)⁶³. LAT konstatavo, kad nors sutartis sudaryta su Bendrija, tačiau galutinis elektros energijos vartotojas yra ne Bendrija, o butų savininkai, t.y. fiziniai asmenys, naudojantys elektros energiją savo namų ūkio reikmėms⁶⁴. Taigi elektros energijos tiekimo sutartis *de jure* sudaryta su Bendrija, kuri sutartyje įvardyta elektros energijos vartotoju, tačiau *de facto* elektros energija tiekama butų savininkams, kurie pripažįstami galutiniais elektros energijos vartotojais. Kitoje byloje 3K-3-342/2009(S)⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėjo prie išvados, kad aplinkybė, kad tam tikrais atvejais sutartį pasirašo ne pats fizinis asmuo, o jam atstovaujantis specialaus teismo juridinis asmuo, pavyzdžiui, daugiabučio namo savininkų bendrija, nėra pagrindo sutarties nelaikyti vartojimo⁶⁶. Vadinasi, nacionalinėje teisėje sutartis sudaryta tarp verslininko ir daugiabučio namo bendrijos, kuri atstovauja vartotojų interesams, pripažįstama vartojimo, todėl galima teigti, kad LAT, sprenddamas asmens pripažinimo vartotoju klausimą, atsisako formalaus sutarties šalies vertinimo ir atsižvelgia į konkrečias bylos aplinkybes.

Siekiant atskleisti vartotojo koncepciją nacionalinėje teisėje, reikšminga analizuoti LAT bylą 3K-3-209/2010⁶⁷. Byloje kilo ginčas tarp energijos tiekėjo ir gyvenamųjų patalpų savininko dėl skolos už šilumos energiją ir karštą vandenį sumokėjimo. Patalpų savininkas nesutiko atlyginti skolų

⁶²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211/2008.

⁶⁴ Ten pat

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2009 (S).

⁶⁶ Ten pat

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2010.

energijos tiekėjui, motyvuodamas tuo, kad ne jis, bet nuomininkai, kurie gyveno jo bute ir faktiškai naudojami šilumos energija ir karštu vandeniu, atsakingi už skolų sumokėjimą. LAT konstatavo, kad šilumos energijos ir karšto vandens vartojimo sutarties dalyvis gali būti ne tik patalpų savininkas, bet ir jų nuomininkas, kadangi šilumos energijos bei karšto vandens tiekėjas ir patalpų savininkas (nuomotojas) bei nuomininkas gali susitarti dėl to, kad nuomininkas taps šilumos energijos ir karšto vandens pirkimo-pardavimo sutarties šalimi. LAT sutiko su apeliacinės instancijos išvada, kad nuomininkai, faktiškai gyvendami gyvenamosiose patalpose ir vartodami šilumos energiją bei karštą vandenį, yra atsakingi už skolų sumokėjimą. Vadinasi, vartojimo teisiniai santykiai kilo tarp energijos tiekėjo ir nuomininkų, kurie faktiškai naudojami paslaugomis. Prieinama prie išvados, kad byla dar kartą įrodė, kad nacionalinėje teismų praktikoje, sprendžiant asmens pripažinimo vartotoju klausimą, turi įtakos faktinių bylos aplinkybių įvertinimas, o ne formalus šalies vertinimas.

Derėtų atkreipti dėmesį į dar vieną Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylą 3K-3-541/2009, kuri prisidėjo prie vartotojo sampratos nacionalinėje teisėje išplėtimo. LAT nustatė, kad darbdavys internetu nupirko skrydžio lėktuvo bilietą darbuotojui vykti į tarnybinę komandiruotę, tačiau darbuotojas į komandiruotę atvyko vėliau nei turėjo, kadangi buvo atidėtas skrydis, todėl siekė prisiteisti kompensaciją iš oro bendrovės už atidėtą skrydį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad keleivio vežimo sutarties dalykas yra specifinė paslauga – keleivio nugabenimas į paskirties punktą, ir šios paslaugos gavėju (keleiviu) gali būti tik fizinis asmuo⁶⁸. LAT konstatavo, kad, vertinant keleivio vežimo sutartį pagal kitą vartojimo sutarties požymį – sutarties sudarymo tikslą, būtina skirti vežimo (nagrinėjamos bylos atveju – skrydžio) ir asmens kelionės tikslus. LAT taip pat nurodė, kad vežimo (šiuo atveju – skrydžio) sąvoka siauresnė nei kelionė ir apima tik kelią nuo išvykimo punkto iki paskirties punkto, todėl sutartimi tenkinamas asmeninis keleivio poreikis patekti į paskirties punktą, kuris negali būti laikomas susijusiu su jo verslu ar profesija, nes asmens kelionės tikslas yra už keleivio vežimo sutarties ribų⁶⁹. Taigi darbdavio sudaryta sutartis buvo pripažinta vartojimo, o asmuo, vykęs į tarnybinę komandiruotę verslo tikslais, vartotoju. Galima teigti, kad LAT vartojimo sutarties šalimi pripažindamas asmenį, kuris nėra sutarties, sudarytos tarp verslininko ir privataus asmens, šalis, nukrypsta nuo Europos Teisingumo Teismo suformuluotos siaurosios vartotojo sampratos koncepcijos.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-541/2009.

⁶⁹ Ten pat

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad vartotojo sampratai atskleisti būtina nustatyti kitą sutarties šalį – verslininką.⁷⁰ Jeigu sutartis sudaryta tarp dviejų fizinių asmenų, kurie siekia tikslų, nesusijusių su verslu ar profesine veikla, t.y. tarp dviejų vartotojų, tai tokia sutartis nėra vartojimo. LAT byloje 3K-3-397/2011 konstatavo, kad teismui konkrečiu atveju sprendžiant, ar sudaryta sutartis yra vartojimo, būtina identifikuoti sutarties šalis - vartotoją ir prekių (paslaugų) tiekėją⁷¹. Taip pat nurodė, kad verslo subjektas (verslininkas, pardavėjas, paslaugų tiekėjas) gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, kuris vykdo veiklą verslo tikslais, o juridinio asmens veiklai apibrėžti teisės aktuose vartojamos ekonominės, ūkinės-komercinės, individualios veiklos sąvokos⁷². Taip pat sutartis nėra vartojimo, jeigu ji sudaryta tarp dviejų verslo subjektų. LAT byloje 3K-3-351/2004 pažymėjo, kad teismai be pagrindo rėmėsi Vartotojų teisių gynimo įstatymo normomis, kadangi sutartis buvo sudaryta tarp dviejų verslo subjektų, todėl nelaikytina vartojimo⁷³. Vadinasi, prieinama prie išvados, kad kvalifikuojant sutartį vartojimo, būtina nustatyti koks asmuo: fizinis ar juridinis sudarė sutartį bei kokiais tikslais veikė.

1.2 Požymiai, susiję su prekių (paslaugų) įsigijimo tikslu

Išanalizavus teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje įtvirtintą vartotojo sampratą, pripažįstama, kad vartotoju laikomas tik toks asmuo, kuris veikia su verslu ar profesija nesusijusiu tikslu. Prekių (paslaugų) įsigijimo tikslas – kriterijus, susijęs su vartotojo įsigytos prekės (paslaugos) tikslais, kuris nustatomas kiekvienu atveju, sprendžiant klausimą, ar asmuo pripažįstamas vartotoju. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad vien požymio, kad vartotojas yra fizinis asmuo, nepakanka fizinio asmens, kaip vartotojo, teisių gynimo būdams ir apimčiai nustatyti ir taikyti, būtina nustatyti, kuriais tikslais vartojamos prekės ar paslaugos⁷⁴. Vadinasi, vartotojo teisinei koncepcijai apibrėžti būtina nustatyti prekių (paslaugų) įsigijimo tikslą.

Pabrėžtina, kad tam, kad asmuo būtų laikomas vartotoju, jis turi veikti su verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimui. D. Bublienė nurodė, kad sąvoka „verslo tikslai“ yra susieta su požymiais, kurie būdingi verslininko sampratai, ir reiškia tiek verslo, komercinę, prekybos bei profesinę veiklą⁷⁵. Remiantis pateikta „verslo tikslų“ sąvoka, galima teigti, kad vartotojas veikia ne verslo, komercinės, prekybos, profesinės veiklos tikslais,

⁷⁰ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per interetą: http://www.lat.lt/4_tpbuolenteniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-397/2011.

⁷² Ten pat

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-351/2004.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.

⁷⁵ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 90.

tačiau privataus naudojimo tikslais. Išanalizuota teismų praktika dėl vartotojo tikslo rodo, kad teismai vartotojo sampratą sieja su asmeninių poreikių tenkinimu. Europos Teisingumo Teismas ne kartą konstatavo, kad vartotojo sąvoka siejama tik su privačiais galutiniais vartotojais, neveikiančiais verslo ar profesiniais tikslais⁷⁶. Be to, LAT praktikoje pažymėta, kad tikslo nustatymas reikšmingas sprendžiant sutarties kvalifikavimo klausimą. Byloje 3K-3-156/2007 asmuo nebuvo pripažinta vartotoja vien dėl to, kad nebuvo nustatyta, kad veikė siekdama tikslų, nesusijusių su prekyba, verslu ar profesija⁷⁷. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, taikydamas vartojimo rangos sutarties normas, nesiaiškino gyvenamojo namo, kuris buvo dengiamas nendrėmis, paskirties: ar šis namas bus naudojamas verslo reikalams, profesiniams poreikiams tenkinti, ar bus naudojamas tik asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams⁷⁸. Pažymėtina, kad šis klausimas byloje buvo esminis, kadangi nuo tinkamo sutarties kvalifikavimo: vartojimo rangos ar statybos rangos priklausė, kokios teisės normos taikomos tarp šalių kilusiam ginčui išspręsti, ir turėjo įtakos šalių teisinėms pasekmėms. Apibendrinus tai, kas pasakyta, teigiama, kad teismai byloje turi pareigą nustatyti vartotojo įsigijamų prekių ar paslaugų tikslą, kadangi tai turi įtakos tinkamam teisinių santykių kvalifikavimui, be to, pripažįstama, kad asmens teisės ginamos kaip vartotojo tik tuomet, jeigu jis veikia ne verslo tikslais.

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad priklausomai nuo to, kaip apibrėžiamas tikslas, išskiriami negatyvusis ir pozityvusis vartotojo sampratos apibrėžimai⁷⁹. Kai kurios ES valstybės narės, pavyzdžiui, Estija, Vokietija, Belgija, Lenkija ir kitos, teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vysto negatyviąją vartotojo sampratos koncepciją, pagal kurią vartotojas apibūdinamas kaip veikiantis tikslais, nesusijusiais su jo verslu ar profesine veikla (vartotojas veikia ne prekybos, verslo ar profesijos tikslais), o kitos ES valstybės narės, pavyzdžiui, Suomija, Švedija, plėtoja pozityvųjį vartotojo sampratos apibrėžimą, pagal kurį vartotojas apibūdinamas kaip veikiantis asmeniniais, šeimos ar namų ūkio poreikių tenkinimo tikslais⁸⁰. Pastebėtina, kad ES teisės aktuose, direktyvose, įtvirtinta negatyvioji vartotojo sampratos apibrėžtis, pavyzdžiui, 1993 m. balandžio 5 d.

⁷⁶ Europos Teisingumo Teismo 1993 m. sausio 19 d. sprendimas byloje C-89/91. Shearson Lehmann Hutton Inc. v TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen mbH. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=97667&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=283389>.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2007.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2007.

⁷⁹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 87.

⁸⁰ Kingisepp M., Väriv. The notion of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change of Paradigm?// http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2011_1_44.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

Tarybos direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse vartotojas apibrėžiamas kaip bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva veikia ne savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais⁸¹, 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančioje Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 vartotojas apibūdinamas kaip bet kuris fizinis asmuo, kuris komercinėje veikloje, kuriai taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo prekyba, verslu, amatu arba profesija⁸². Atrodytų, kad neatsižvelgiant, kaip apibrėžiamas vartotojo tikslas, pasiekiamas toks pat rezultatas, tačiau teisės doktrinoje plačiai paplitęs pavyzdys, kuris rodo, kad asmeniui ne visada bus garantuojama vartotojui suteikiama apsauga, kai pasirenkamas vienas ar kitas tikslo apibrėžimo būdas, pavyzdžiui, fizinis asmuo sudaro pirkimo-pardavimo sandorį savo vardu, tačiau prekės bus vartojamos nevyriausybinės organizacijos, kurios narys asmuo yra, tikslams⁸³. Iš pavyzdžio matyti, kad taikant negatyvųjį metodą tikslui apibrėžti (ne vartotojo verslo ar profesijos tikslais), vartotojui bus suteikiama apsauga, tačiau, taikant pozityvųjį, t. y. , kad vartotojas sudaro sutartį tikslais, kurie nesusiję su namų ūkio, šeimos ar asmeniniais poreikiais, vadinasi, verslo tikslais, jo teisės nebus ginamos kaip vartotojo. Atkreiptinas dėmesys, kad išanalizavus vartotojo sąvoką, įtvirtintą Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str. 15 d., kurioje numatyta, kad vartotojas – fizinis asmuo, kuris pareiškia savo valią pirkti, perka ir naudoja prekę ar paslaugą asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti⁸⁴, galima teigti, kad įstatymų leidėjas Lietuvoje vartotojo tikslui apibrėžti pasirinko abu būdus: tiek pozityvųjį, tiek negatyvųjį, tačiau, neatsižvelgiant į tai, vartotojo teisinė koncepcija nėra išplečiama. Prieinama prie išvados, kad vartotojo tikslas apibrėžiamas naudojant pozityvųjį, negatyvųjį arba abu metodus, kuriais remiantis vystoma pozityvioji ir negatyvioji vartotojo sampratos koncepcijos. Akcentuotina, kad nuo vartotojo tikslo apibrėžimo priklauso, ar asmuo laikytinas vartotoju ir jo interesai apsaugomi.

⁸¹ Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse. Prieiga per internet: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36675&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

⁸² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

⁸³ Alpa G., Herre J., Hondius E. The Notions of Consumer and Professional and some related questions// http://www.sgecc.uos.de/media/downloads/consumers_and_professionals.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488.

Analizuojant vartotojo tikslą, pažymėtina, kad apie vartotojo tikslą sprendžiama sutarties sudarymo metu, kai šalys prisiima įsipareigojimus viena kitos atžvilgiu. Jeigu sutarties sudarymo metu asmuo veikia asmeniniais, šeimos ar namų ūkio poreikių tenkinimo tikslais, tai jis pripažįstamas vartotoju ir, nors vėliau įsigyta prekė naudojama verslo ar profesiniais tikslais, tačiau toks tikslo pasikeitimas nekeičia asmens, kaip vartotojo, statuso⁸⁵. Pabrėžtina, kad asmens statusas gali keistis, kai įvyksta teisių perleidimas, pavyzdžiui, verslininkas perduoda teises vartotojui ar vartotojas perleidžia savo teises verslininkui. Jei dėl teisių perleidimo asmuo tampa vartotoju santykyje su verslininku, tai tokio asmens teisės ir interesai ginami kaip vartotojo. Taip pat pažymėtina, kad, jei asmuo sudarydamas sutartį siekia tikslų, nesusijusių su verslu ar profesine veikla, ne sutarties sudarymo metu, bet ateityje, tai toks asmuo nepripažįstamas vartotoju. ETT byloje *Benincasa* konstatavo, kad ieškovas, kuris sudarė sutartį siekdamas patenkinti ne dabartinius verslo ar profesijos tikslus, bet būsimus, nėra laikomas vartotoju⁸⁶. Vadinasi, apibendrintai galima teigti, kad asmuo, kuris sutarties sudarymo metu siekė asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimo tikslų, turi vartotojo statusą, o asmuo, kuris sudarė sutartį būsimiems verslo tikslams nėra traktuojamas vartotojas. Taip pat prieinama prie išvados, kad vienos iš sutarties šalių tikslo pasikeitimas, kai sutartis tarp šalių jau buvo sudaryta, nekeičia šalies statuso, tačiau, įvykus teisių perleidimui, šalies statusas gali keistis.

Pastebėtina, kad praktikoje dažnai kyla klausimas, ar profesionalas, sudarydamas sutartį su vartotoju, privalo žinoti, kokių tikslų siekė vartotojas, įsigydamas prekę ar paslaugą. Nuo atsakymo į klausimą priklauso, ar asmuo pripažįstamas vartotoju ir jam taikomos teisės normos, ginančios vartotojo interesus. Teisės doktrinoje paplitęs pavyzdys dėl žinojimo aplinkybės: „Artūras nori nupirkti gimtadienio dovaną Laurai, todėl nuvyksta į parduotuvę, kurioje parduodamos profesionalams ir specialistams skirtos prekės, tačiau pardavėjas nežino ir nebuvo jokių aplinkybių, leidžiančių jam žinoti, kad Artūras ir Laura nėra profesionalai.“⁸⁷ Ilgą laiką ES valstybėse narėse situacijos buvo sprendžiamos skirtingai, kadangi ES teisės aktuose, direktyvose, nėra tikslaus ir aiškaus atsakymo dėl žinojimo fakto. Atkreiptinas dėmesys į tarptautinį teisės aktą, Jungtinių Tautų Konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, kurioje įtvirtinta, kad Konvencija netaikoma pirkimui-pardavimui: prekių, kurios perkamos asmeniniams, šeimos ar namų ūkio

⁸⁵ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009. P.100.

⁸⁶ Europos Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 3 d. sprendimas byloje C-269/95. Francesco Benincasa v Dentalkit Srl. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=100545&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=287227>.

⁸⁷ Alpa G., Herre J., Hondius E. The Notions of Consumer and Professional and some related questions// http://www.sgecc.uos.de/media/downloads/consumers_and_professionals.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

naudojimui, išskyrus atvejus, kai pardavėjas bet kuriuo metu iki arba sutarties sudarymo momentu nežinojo ir neturėjo žinoti, kad prekės perkamos tokiam naudojimui⁸⁸. Vadinasi, tarptautiniame teisės akte numatyta, kad žinojimo aplinkybė reikšminga, sprendžiant Konvencijos taikymo klausimą, nes, jeigu pardavėjas sutarties sudarymo metu nežinojo ir neturėjo žinoti, kad prekės perkamos asmeninių poreikių tenkinimui, tai šalių santykiams taikoma Konvencija, nepaisant to, kad Konvencija reguliuoja tarp profesionalų susiklosčiusius santykius. Galėtume sutikti su D. Bublione, kuri teigė, kad žinojimo buvimas (vertinimas) labiau atspindi verslininko interesus, nes verslininkas esant žinojimo reikalavimui galėtų įvertinti savo galimybes ir apsispręsti dėl sutarties sudarymo su tokiu asmeniu.⁸⁹ Europos Teisingumo Teismas, sprenddamas klausimą dėl dvigubo naudojimo tikslo, pasisakė ir apie sandorio tikslo žinojimo faktą. ETT byloje *Gruber* pažymėjo, kad siekdamas palengvinti įrodymų rinkimą ir jų vertinimą, bylą nagrinėjantis teismas turėtų pirmiausia remtis įrodymais, kurie objektyviai matomi iš bylos medžiagos, ir jei šių įrodymų pakanka nustatyti, kad sutartimi buvo siekiama patenkinti atitinkamo asmens poreikius, kurie nėra visiškai nereikšmingai susiję su jo veikla ar profesija, tokiu atveju visiškai nebūtina nustatyti, ar kontrahentas galėjo žinoti apie profesinius tikslus, tačiau, jei objektyvių bylos medžiagos matomų aplinkybių nepakanka, bylą nagrinėjantis teismas turės nustatyti, ar kita sutarties šalis pagrįstai galėjo nežinoti apie neprofesinį sandorio tikslą, nes iš tikrųjų tariamas vartotojas savo elgesiu būsimam sutarties partneriui sukėlė įspūdį, kad veikia profesiniais tikslais⁹⁰. Apibendrinus tai, kas pasakyta, galima teigti, kad asmuo būtų pripažįstamas vartotoju, profesionalui nėra numatyta pareiga žinoti sutarties sudarymo tikslą, tačiau tikslo žinojimas tampa svarbus, jeigu vartotojas savo elgesiu būsimam sutarties partneriui sukėlė įspūdį, kad veikia profesiniais tikslais.

Vartotojo sampratai atskiesti, būtina analizuoti situacijas, kai sutartis sudaroma tiek verslo, tiek asmeninių tikslų tenkinimui, t.y. dvigubo naudojimo tikslu. Analizuojant atskirų ES valstybių narių teisės aktus, teismų praktiką ir teisės doktriną dėl sutarčių su dvigubo naudojimo tikslu, pastebėtina, kad praktika dėl sutarties kvalifikavimo vartojimo ir asmens pripažinimo vartotoju valstybėse narėse skiriasi, pavyzdžiui, Estijoje sutarčių su dvigubo naudojimo tikslu kvalifikavimui

⁸⁸ Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių// Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.

⁸⁹ Bublionė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 99.

⁹⁰ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01. *Johann Gruber v Bay Wa AG*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=288795>.

įtakos turi dominuojantis, vyraujantis sandorio tikslas (*predominant purpose*)⁹¹, Danijoje, Švedijoje, Suomijoje atsižvelgiama į pagrindinį naudojimo tikslą (*primary use purpose*)⁹² ir pan. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki naujosios Vartotojų teisių apsaugos direktyvos priėmimo (2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB)⁹³ ES teisės aktai nereglementavo situacijų, kai asmuo įsigyja prekę tiek privačių, tiek verslo poreikių tenkinimui, todėl manytina, kad perkėlus Vartotojų teisių apsaugos direktyvą į ES valstybių narių nacionalinę teisę (direktyva į nacionalinę teisę turi būti perkelta iki 2013 m. gruodžio 13 d., įgyvendinančias priemones taikant nuo 2014 m. birželio 13 d.)⁹⁴, valstybių narių praktika dėl sutarčių, sudarytų dvigubo naudojimo tikslu, ir vartotojo sampratos nebus skirtinga. Remiantis Vartotojų teisių apsaugos direktyvos 2 straipsnio 1 dalimi, vartotojas – kiekvienas fizinis asmuo, kuris veikia pagal sutartis, kurioms taikoma ši direktyva, siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba, profesija, amatu ar profesija⁹⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad ši vartotojo apibrėžtis neįtvirtina dvigubo naudojimo tikslo, tačiau direktyvos preambulės 17 paragrafe teigiama, kad tuo atveju, jeigu sudaroma dvigubos paskirties sutartis iš dalies asmens verslo, ir iš dalies ne verslo tikslais ir jeigu atsižvelgiant į bendras sutarties sąlygas verslo tikslai nevyrauja, atitinkamas asmuo taip pat turėtų būti laikomas vartotoju⁹⁶. Vadinasi, prieinama prie išvados, kad sprendžiant sutarties, sudaromos dvigubo naudojimo tikslu ir asmens pripažinimo vartotoju klausimą, atsižvelgiama į dominuojantį sutarties tikslą ir jeigu vyrauja privatus sandorio tikslas, asmuo laikomas vartotoju. Galima teigti, kad ši vartotojo koncepcija vartotojais pripažįsta platesnį asmenų ratą, kadangi vartotoju laikomas ne tik asmuo, kuris veikia išimtinai privačiais tikslais, bet ir asmuo, kurio veikla iš dalies susijusi verslo tikslais.

⁹¹ Kingisepp M., Vārv. The notion of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change of Paradigm?// http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2011_1_44.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

⁹² Schulte – Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC Consumer Law Compendium-Comparative Analysis.-Universitat Bielefeld, 2007.P. 692. // http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/comp_analysis_en.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-27. .

⁹³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB. Prieiga per internetą : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0064:0088:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-26.

⁹⁴ Navickaitė-Sakalauskienė I. Stiprėja vartotojų teisių apsauga// Teismai.lt. 2012, Nr. 1(5). P. 4.

⁹⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB. Prieiga per internetą : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0064:0088:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-27.

⁹⁶ Ten pat

Išanalizuota teismų jurisprudencija rodo, kad teismų praktikoje suformuluotos taisyklės dėl sutarčių, sudarytų dvigubo naudojimo tikslu. Derėtų atkreipti dėmesį į bylą *Gruber*, kurioje ETT pasisakė dėl dvigubo sandorio tikslo. Šioje byloje ūkininkas, kuriam priklausė žemės ūkio įmonė, norėjo perdengti savo fermos stogą čerpėmis (dvylikoje fermos kambarių gyveno pats ūkininkas su šeima), tačiau, kai stogas buvo uždengtas, čerpių spalvos smarkiai skyrėsi, todėl ūkininkas kreipėsi į teismą remdamasis garantija ir pardavėjo atsakomybe dėl galimų išlaidų⁹⁷. Paminėtina, kad prieš pirkdamas čerpes, ūkininkas informavo pardavėją, kad jam priklausė pagalbiniai pastatai daugiausia naudojami ūkio tikslams, tačiau aiškiai nenurodė, ar pastatas, kurio stogas bus dengiamas, naudojamas verslui ar privatiems tikslams. Europos Teisingumo Teismas, spręsdamas ginčą, konstatavo, kad vartotojui apsauga suteikiama tik tuomet, jei ryšys tarp sutarties ir asmens profesinės veiklos toks silpnas, kad laikytinas menku, todėl vertinant visas sandorio, dėl kurio buvo sudaryta sutartis, aplinkybes būtų visiškai nesvarbus⁹⁸. Be to, ETT nurodė, kad šalis (vartotojas) privalo įrodyti, kad nagrinėjamos dvigubą tikslą turinčios sutarties profesinis tikslas buvo visiškai nereikšmingas, o priešinga šalis turi teisę pateikti priešingų įrodymų⁹⁹. Taip pat ETT pažymėjo, kad nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į sutarties turinį, pobūdį ir tikslą bei objektyvias sutarties sudarymo aplinkybes, turi nuspręsti, ar nagrinėjama sutartimi buvo siekiama patenkinti atitinkamo asmens poreikius, kurie nėra visiškai nereikšmingai susiję su jo veikla arba profesija ar, priešingai, naudojimas profesiniam tikslui buvo visiškai nereikšmingas¹⁰⁰. Taigi, galima teigti, kad sutartis kvalifikuojama vartojimo, o šalis pripažįstama vartotoju, kai įrodoma, kad ryšys tarp sutarties ir asmens profesinės veiklos buvo menkas, o profesinis sandorio tikslas buvo visiškai nesvarbus ir nereikšmingas. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teismai, spręsdami ginčus, laikosi *Gruber* byloje suformuluotų taisyklių dėl dvigubo naudojimo tikslo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje 3K-3-397/2011 sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad šalys sudarė lizingo sutartį, bet ne vartojimo kredito sutartį, kadangi tikslas, kurio siekė kasatorė (kasatorė vykdė individualią veiklą), bei kiti faktiniai bylos duomenys sudarė pagrindą išvadai, kad automobilį kasatorė įsigijo ne tik asmeninių poreikių tenkinimui, bet ir verslui, ir šis tikslas buvo gana reikšmingas¹⁰¹. Apibendrinus galima teigti, kad tiek teismų praktikoje suformuluotos taisyklės, tiek naujoji

⁹⁷ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C- 464/01. *Johann Gruber v Bay Wa AG*.

Prieiga per internetą :

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167587>

⁹⁸ Ten pat

⁹⁹ Ten pat

¹⁰⁰ Ten pat

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje LAT 3K-3-397/2011.

Vartotojų teisių direktyva, kuri turi būti perkelta į ES valstybių narių nacionalinę teisę, turės įtakos, kad vartotojo samprata valstybėse narėse, kai sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslu, bus interpretuojama vienodai.

Pažymėtina, kad kai kurios sutartys dėl komercinės prigimties yra susijusios su verslu ar profesija, todėl galėtume teigti, kad komercinės prigimties sutarties šalis nelaikytina vartotoju. ETT byloje *Benincasa* konstatavo, kad sąvoka „vartotojas“ aiškinama atsižvelgiant į asmens padėtį konkrečios sutarties kontekste pagal tos sutarties prigimtį ir tikslus, o ne į subjektyviąją asmens padėtį, be to, tas pats asmuo tam tikruose sandoriuose gali būti laikomas vartotoju, o kituose – ūkio subjektu¹⁰². Generalinis Advokatas, remdamasis byloje nustatyta aplinkybe, kad asmuo buvo sudaręs franšizės sutartį su bendrove, išreiškė nuomonę, kad franšizės sutartys yra aiškiai komercinės prigimties ir būtinai susijusios su šalių verslu ar profesija¹⁰³. Vadinasi, prieinama prie išvados, kad komercinės prigimties sutartys nėra kvalifikuojamos vartojimo, o sutarties šalis nėra pripažįstama vartotoju.

¹⁰² Europos Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 3 d. sprendimas byloje C-269/95. Francesco Benincasa v Dentalkit Srl. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=43682&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=372308>.

¹⁰³ Generalinio advokato nuomonė byloje C-269/95. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=100545&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=372308>; prisijungimo laikas: 2012-11-27.

2. VARTOTOJAS – SILPNESNIOJI VARTOJIMO SUTARTIES ŠALIS

Teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje išskiriamos objektyvios priežastys: ribotos derybinės galios, informacijos trūkumas, neturėjimas specialių tam tikros srities žinių, skirtingas profesinis statusas ir kt., rodančios, kad vartotojas vartojimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose nėra lygiavertėje padėtyje su verslininku. Atsižvelgiant į šalių padėties nelygiavertiškumą, vartojimo sutarties institutas grindžiamas silpnesniosios sutarties šalies (vartotojo) teisinės apsaugos doktrina, pagal kurią siekiama užtikrinti vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių ir teisėtų interesų apsaugą ir atkurti vartotojo ir verslininko interesų pusiausvyrą¹⁰⁴. Pažymėtina, kad vartotojo teisių ir teisėtų interesų apsaugai užtikrinti bei šalių pusiausvyrai atkurti teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje įtvirtintos specialios taisyklės, taikomos vartotojui, o teismai tarp vartotojo ir verslininko kilusius ginčus sprendžia vadovaudamiesi silpnesniosios sutarties šalies principu, pagal kurį mažiau patyrusi, ekonomiškai silpnesnė šalis apsaugoma nuo labiau patyrusios ir ekonomiškai stipresnės sandorio šalies.

Viena iš specialiųjų taisyklių, skirta apsaugoti vartotoją, kaip silpnesniąją sutarties šalį – išimtinė jurisdikcijos taisyklė, įtvirtinta Briuselio konvencijos¹⁰⁵ 13 straipsnyje (2000 metų gruodžio 22 dienos Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo¹⁰⁶ 16 straipsnyje). Išimtinė jurisdikcijos taisyklė nustato, kad bylos gali būti keliamos toje valstybėje narėje, kurioje silpnesnioji šalis – vartotojas, nuolat gyvena. Taigi išimtinė jurisdikcijos taisykle siekiama apsaugoti vartotoją, kuris Europos Teisingumo Teismo praktikoje pripažįstamas ekonomiškai silpnesne ir mažiau patirties teisės srityje nei jo kontrahentas verslininkas turinčia sutarties šalimi, kuris neturėtų atsisakyti savo teisės kreiptis į teismą dėl to, kad yra priverstas paduoti ieškinį toje Susitariančioje Valstybėje, kurioje įsteigta kita sutartį sudariusi šalis¹⁰⁷. Pažymėtina, kad išimtinė jurisdikcijos taisyklė, įtvirtinta Briuselio konvencijos 13 straipsnyje (2000 metų gruodžio 22 dienos Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001

¹⁰⁴ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbuolentiniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁰⁵ Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/common/reccdoc/convention/en/c-textes/brux-idx.htm>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁰⁶ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:04:32001R0044:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁰⁷ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01. Johann Gruber v Bay Wa AG. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49857&pageIndex> .

dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 16 straipsnyje), išimtinai taikoma tik vartotojo sudarytoms sutartims. Taigi, galima teigti, kad vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies buvimas, turi įtakos sprendžiant teismo jurisdikcijos klausimą.

2.1 Europos Teisingumo Teismo pozicija dėl vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, sampratos

Išanalizavus ETT praktiką dėl vartotojo sampratos, matyti, kad sandorio sudarymo tikslas, kurio siekia viena iš šalių, lemia, ar šalis vartojimo sutartiniuose santykiuose pripažįstama silpnesniaja. ETT ne vienoje byloje konstatavo, kad, jeigu asmuo sudarė sutartį, siekdamas su savo profesija susijusių tikslų, jis laikomas esančiu lygiavertėje padėtyje su kita sutarties šalimi, todėl ypatinga apsauga, kurią Briuselio konvencija numato vartotojams, šiuo atveju nėra pateisinama¹⁰⁸. Derėtų atkreipti dėmesį į ETT bylą C-150/77, kurioje ETT, aiškindamas 1968 metų Briuselio Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo nuostatas, lygino pirkėjo (vartotojo) ir pardavėjo padėtį sutartiniuose teisiniuose santykiuose ir pažymėjo, kad pirkėjai yra silpnesnėje ekonominėje pozicijoje nei pardavėjai, kadangi jie yra privatūs galutiniai vartotojai, kurie neužsiima verslu ar profesine veikla¹⁰⁹. Vadinas, galima teigti, kad Europos Teisingumo Teismas vysto vartotojo sampratos koncepciją, pagal kurią asmuo pripažįstamas silpnesniaja teisinių santykių šalimi vien dėl to, kad siekia tikslų, nesusijusių su jo verslu, profesija, tačiau neatsižvelgia į konkrečią asmens padėtį vartojimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose.

Pažymėtina, kad Komisija, Generalinis advokatas ne vienoje byloje, atsižvelgdami į konkrečią asmens padėtį vartojimo sutartiniuose santykiuose, į tai, kad ne vien fizinis asmuo atsiduria silpnesniosios sutarties šalies padėtyje, siekė praplėsti asmenų ratą, kuriems būtų garantuota papildoma apsauga, tačiau ETT laikosi pozicijos, kad silpnesniaja šalimi pripažįstamas vartotojas – tik fizinis asmuo, veikiantis asmeniniais, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimo tikslais. Atkreiptinas dėmesys į bylą C-361/89, kurioje ETT, interpretuodamas Direktyvos Nr. 85/577 dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose, nuostatas, nepritarė Komisijos ir Generalinio advokato nuomonei suteikti Direktyvoje numatytą apsaugą

¹⁰⁸ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C- 464/01. Johann Gruber v Bay Wa AG.

Prieiga per internetą :

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167587>.

¹⁰⁹ Europos Teisingumo Teismo 1978 m. birželio 21d. sprendimas byloje C-150/77. Bertrand v Paul Ott KG. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=89700&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167793>.

verslininkui, kuris atsiduria panašioje, be išankstinio pasiruošimo padėtyje, kaip eilinis vartotojas¹¹⁰. Generalinis advokatas pažymėjo, kad prekybininkas, kuris atlieka tam tikrą veiksmą vieną kartą per gyvavimo laikotarpį, pavyzdžiui, veiksmai, susiję su verslo pardavimu, taip pat atsiduria panašioje padėtyje kaip vartotojas, kadangi toks asmuo laikomas nepasiruošusiu Direktyvos prasme ir dažnai negali palyginti vieno pasiūlymo kokybės ir kainos su kitu pasiūlymu¹¹¹, tačiau ETT byloje konstatavo, kad pakankamai informuotas prekybininkas žino savo verslo vertę ir jeigu jis prisiima įsipareigojimus, tai negali remtis neapgalvojimu ir netikėtumu¹¹². Vadinasi, remiantis ETT praktika, galima teigti, kad veikimas tikslais, nesusijusiais su verslu ar profesine veikla, reiškia silpnesniosios šalies buvimą.

ETT pozicija dėl silpnesniosios šalies sampratos diskutuotina, kadangi asmenys, kurie atsiduria panašioje padėtyje kaip vartotojas dėl nepatyrimo, žinių neturėjimo ir pan., nėra apsaugomi, o vartotojui, kuris konkrečioje situacijoje nėra silpnesnioji teisinių santykių šalis dėl patirties, informacijos ir kitų objektyvių aplinkybių, suteikiama papildoma apsauga. Kaip pavyzdį galima pateikti situaciją, kai verslininkas, kuris verčiasi statybos verslu ir yra sukaupęs nemažą verslo patirtį bei turi specialiųjų šio sektoriaus žinių, sudaro vartojimo rangos sutartį su rangovu, kuris įsipareigoja verslininko namuose atlikti apdailos darbus. Šiuo atveju apdailos darbai atliekami užsakovo namų poreikių tenkinimui, todėl užsakovas pripažįstamas vartotoju, kuriam taikomos papildomos apsaugos garantijos, nors įvertinus užsakovo padėtį šioje situacijoje (užsakovo turimos žinios ir patirtis statybos verslo srityje), nebūtų galima pripažinti užsakovo silpnesniąja šalimi. Galima sutikti su D. Bublione, kuri teigia, kad Europos Teisingumo Teismas laikosi formaliosios teisės pateiktos vartotojo sampratos, neatsižvelgia į konkrečią situaciją, konkretaus asmens padėtį konkrečiuose visuomeniniuose ir teisiniuose santykiuose¹¹³. Vadinasi, smulkieji verslininkai, nevyriausybinės organizacijos, mažos ir vidutinio dydžio įmonės, labdaros, sporto ir kitos asociacijos, kurios vartojimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose atsiduria silpnesniosios šalies padėtyje dėl aukščiau minėtų objektyvių aplinkybių, nėra apsaugoti, kadangi neatitinka formaliųjų

¹¹⁰ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. kovo 14 d. sprendimas byloje C-361/89. Criminal proceedings against Patrice Di Pinto. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96956&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167877>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹¹¹ Generalinio advokato nuomonė byloje C-361/89. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96918&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167877>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹¹² Europos Teisingumo Teismo 1991 m. kovo 14 d. sprendimas byloje C-361/89. Criminal proceedings against Patrice Di Pinto. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96956&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167877>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹¹³ Bublienė D. Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas// Jurisprudencija. 2007, Nr. 9(99), P. 42.

vartotojo sampratos kriterijų, t.y. nėra fiziniai asmenys, veikiantys asmeniniais, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimo tikslais. Atsižvelgiant į vartotojų teisių gynimo veiksmingumo didinimą, pritariama mišraus vartotojo sampratos modeliui, pagal kurį vartotojas kaip rinkos dalyvis yra ne *per se*, ir kad jam apskritai reikia apsaugos, tačiau apsaugos poreikis siejamas su konkrečiais pavojais ir rizika¹¹⁴. Manytina, kad vartotojo samprata turėtų būti išplečiami, įtraukiant ir tuos asmenis, kurie konkrečioje faktinėje situacijoje atsiduria silpnesniosios šalies padėtyje, pavyzdžiui, smulkieji verslininkai, įdarbinantys patys save, nevyriausybinės organizacijos ir pan., tačiau taip pat pažymėtina, kad pagal konkrečias faktines aplinkybes bei konkretaus asmens padėtį vartojimo sutartiniuose santykiuose turėtų būti sprendžiama, ar asmuo pripažįstamas silpnesniąja šalimi.

2.2 Vartotojo sąvoka Lietuvos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose

P. Ravluševičius teigė, kad Lietuvos teisėje vartotojų teisių apsauga vykdoma remiantis Civiliniu kodeksu, Vartotojų teisių apsaugos įstatymu ir kitais įstatymais, reglamentuojančiais vartotojų teisių apsaugą¹¹⁵. Minėta, kad pagrindinis teisės aktas Lietuvoje, skirtas vartotojų teisių apsaugai – Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas, kurio 2 straipsnio 15 dalyje įtvirtinta vartotojo sąvoka, pagal kurią vartotoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuris pareiškia savo valią pirkti, perka ir naudoja prekę ar paslaugą asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija tenkinti¹¹⁶. Iki Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo įsigaliojimo, Lietuvoje galiojo Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas¹¹⁷, kuriame pirmą kartą teisės aktų lygmeniu buvo reglamentuoti vartojimo teisiniai santykiai¹¹⁸ ir kurio 1 straipsnyje buvo įtvirtintas vartotojo apibrėžimas, pagal kurį vartotojas buvo apibrėžiamas kaip asmuo, kuris perka prekes ir naudojasi paslaugomis asmeniniams ir namų ūkio poreikiams. Palyginus minėtuose įstatymuose įtvirtintas vartotojo sąvokas, galima teigti, kad abiejuose įstatymuose vartotoją apibūdina tie patys požymiai: vartotojo subjektas ir tikslas, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme tiksliai įvardijamas vartotojo subjektas, galima teigti, kad Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme

¹¹⁴ Novikovienė L. Kai kurie vartotojo sampratos aspektai// Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Aspects juridiques de la protection des consommateurs dans L'union Européenne. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. P. 29

¹¹⁵ Ravluševičius P. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje//Jurisprudencija.2007, Nr.9(99), P.50.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas//Valstybės žinios.1994, Nr. 94-1833.

¹¹⁸ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lai.lt/4_tpiuolentiai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

įtvirtinta tikslesnė ir aiškesnė vartotojo sąvoka nei galiojusiame Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatyme.

Vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių apsauga reglamentuojama ir kituose teisės aktuose, todėl siekiant, kad nacionalinėje teisėje vartotojo sąvoka būtų interpretuojama vienodai ir tiksliai įvardintume subjektus, kurie naudojami didesnėmis teisinės apsaugos garantijomis, analizuosime kituose teisės aktuose minimas vartotojo sąvokas.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – LR CK) reglamentuoja įvairias sutarčių rūšis, iš kurių išskiriama vartojimo sutarčių grupė¹¹⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad LR CK nėra tiesiogiai įtvirtinta vartotojo sąvoka, tačiau, remiantis LR CK 1.39 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu vartojimo sutarties apibrėžimu, kuriame nustatyta, kad vartojimo sutartis yra laikoma sutartis dėl prekių ar paslaugų įsigijimo, kurią fizinis asmuo (vartotojas) su prekių ar paslaugų pardavėju (tiektėju) sudaro su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, galima išskirti požymius, apibūdinančius vartotoją LR CK. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, interpretuodamas LR CK 1.39 straipsnio 1 dalies nuostatas, konstatavo, kad yra trys kvalifikuojamieji vartojimo sutarties požymiai: pirma, prekes ar paslaugas perka fizinis asmuo; antra, fizinis asmuo prekes ar paslaugas perka savo asmeniniams (ne verslo ar profesiniams) poreikiams; trečia, prekes ar paslaugas parduoda verslininkas (asmuo, veikiantis verslo ar profesiniais tikslais)¹²⁰. Vadinasi, vartotojas LR CK įvardijamas kaip fizinis asmuo, sudarantis sutartis su jo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. tenkinti asmeninius, šeimos arba namų ūkio poreikius. Taigi vartotoją apibūdina požymiai: pirma, vartotojas – tik fizinis asmuo; antra, prekių (paslaugų) įsigijimo tikslas – privačių poreikių tenkinimas; trečia, prekes parduoda verslininkas, veikiantis verslo tikslais.

Atkreiptinas dėmesys, kad LR CK 1.39 straipsnio 1 dalies nuostatos perimtos iš 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės¹²¹, kurios 5 straipsnyje vartojimo sutartis apibūdinama kaip sutartis, kurios dalykas yra prekių ar paslaugų teikimas fiziniam asmeniui tokiu tikslu, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo verslu ar profesija, arba sutarčiai dėl kredito suteikimo tokiam dalykui įsigyti,¹²² todėl, galima teigti, kad Romos konvencija svarbi atskleidžiant vartojimo sutarties ir vartotojo sampratą, įtvirtintą LR CK. Taip pat

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-256/2009.

¹²¹ Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:169:0010:0022:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹²² Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P.135.

paminėtina ir tai, kad LR CK 1.39 straipsnio nuostata yra bendroji kitų vartojimo sutarčių rūšių ir LR CK straipsnių atžvilgiu¹²³, todėl LR CK 1.39 straipsnyje įtvirtinta vartotojo samprata taikoma ir atskirų rūšių vartojimo sutartims: vartojimo pirkimo- pardavimo, vartojimo nuomos, vartojimo rangos ir kt.

LR CK įtvirtinta vartotojo samprata konkretizuojama Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme, kurio 2 straipsnio 15 dalyje įtvirtintas vartotojo apibrėžimas, kuriame nurodyta, kad vartotojas – fizinis asmuo, kuris pareiškia savo valią pirkti, perka ir naudoja prekę ar paslaugą asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti¹²⁴. Galima teigti, kad Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme ir LR CK vartotoją apibūdina tie patys požymiai, kuriais remiantis, galima teigti, kad vartotojo koncepcija interpretuojama siaurai, vartotoju pripažįstant tik fizinį asmenį.

Analizuojant atskiras LR CK nuostatas, kuriose minima vartotojo sąvoka, pastebima, kad kai kuriose LR CK nuostatose minima vartotojo sąvoka suprantama dviprasmiškai, kaip apimanti ne tik fizinį asmenį, todėl, siekiant vartotojo sampratos vienareikšmiškumo, derėtų analizuoti atskirose LR CK nuostatose minimas vartotojo sąvokas.

LR CK 6.161 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas viešosios sutarties apibrėžimas. Remiantis šiuo apibrėžimu, viešąja sutartimi laikoma sutartis, kurią sudaro juridinis asmuo (verslininkas), teikiantis paslaugas ar parduodantis prekes visiems, kas tik kreipiasi (transporto, ryšių, elektros, šilumos, dujų, vandentiekio ir kt. organizacijos)¹²⁵. To paties straipsnio 4 dalyje numatyta, kad viešosiose sutartyse nustatomas prekių ir paslaugų kainos turi būti vienodos visiems tos pačios kategorijos vartotojams, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai atskirų kategorijų vartotojams gali būti taikomos lengvatinės sąlygos. Analizuojant LR CK 6.161 straipsnio 4 dalyje minimą vartotojo sąvoką, susidaro įspūdis, jog LR CK 6.161 straipsnio 4 dalyje minima vartotojo sąvoka apima tik fizinį asmenį, nes vieną iš požymių, kurių išskyrėme vartotojui apibūdinti pagal LR CK 1.39 straipsnio 1 dalį, vartotojas – tik fizinis asmuo, tačiau LAT savo praktikoje interpretuodamas LR CK 6.164 straipsnį, konstatavo, jog vartotoju (prekių ar paslaugų) gavėju gali būti tiek fizinis asmuo, tiek verslininkas¹²⁶. LAT byloje 3K-3-579/2008 konstatavo, kad viešosios sutarties sudarymas ir nurodyta CK 6.161 straipsnio 4 dalies nuostata dar nereiškia, kad bet koks prekių ar paslaugų vartotojas turi teisę į prioritetinį teisių gynimą, nes vartotoju (prekių ar paslaugų gavėju) gali būti

¹²³ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P.137

¹²⁴ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.

tiek fizinis asmuo, tiek verslininkas¹²⁷. LAT byloje taip pat nurodė, kad, jeigu prekių ar paslaugų gavėjas yra verslininkas, tai jo teisių apsauga ir gynimas nėra tapatus fizinio asmens (vartotojo) teisių apsaugai ir gynimui¹²⁸. Taigi, remiantis LAT praktika, galima teigti, kad įstatymų leidėjas LR CK 6.161 straipsnio 4 dalyje tiek juridinį, tiek fizinį asmenį įvardijo vartotoju, tačiau, jeigu verslininkas sudaro viešąją sutartį, tai jam netaikomos nuostatos, užtikrinančios didesnę vartotojo (fizinio asmens) interesų apsaugą. Manytina, kad LR CK 6.161 straipsnio 4 dalyje minima vartotojo sąvoka turėtų būti keistina į prekių ar paslaugų gavėjo sąvoką, kuri apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis.

Atkreiptinas dėmesys, kad vartotojo sąvoka, minima LR CK šeštosios knygos IV dalies XXIII skyriaus septintajame skirsnyje „Energijos pirkimo-pardavimo sutartys“ bei specialiuose teisės aktuose, detalizuojančiuose energijos pirkimo-pardavimo santykius (Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas, Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas, Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas ir kt.), sukelia painiavą dėl vartotojo sąvokos dvilypės reikšmės. Vartotojo sąvoka LR CK bei aukščiau paminėtuose specialiuose teisės aktuose, įvardijama skirtingai: abonentas, vartotojas, buitinis vartotojas, todėl kyla klausimas, ar visose minimose sąvokose vartotoju įvardijamas tik fizinis asmuo.

LR CK 6.383 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta energijos pirkimo-pardavimo sutarties samprata, kurioje nurodyta, kad pagal energijos (ar energijos išteklių) pirkimo-pardavimo sutartį energijos tiekimo įmonė įsipareigoja pateikti abonentui (vartotojui) per prijungtą energijos tiekimo tinklą sutartyje numatytos rūšies energijos kiekį, o abonentas (vartotojas) įsipareigoja už patiektą energiją sumokėti ir laikytis sutartyje numatyto jos vartojimo režimo, užtikrinant jam priklausančių energijos tiekimo tinklų eksploatavimo saugumą bei naudojamų prietaisų ir įrenginių tvarkingumą¹²⁹. Išanalizavus energijos pirkimo-pardavimo sutarties sampratą, viena iš energijos pirkimo-pardavimo sutarties šalių įvardijama abonentas, kuriuo gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Taigi, galima teigti, kad LR CK 6.383 straipsnio 1 dalyje vartotojo sąvoka vartojama vienai iš energijos pirkimo-pardavimo sutarties šalių – abonentui – įvardinti, kuri apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis¹³⁰. Tuo tarpu to paties straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad, kai energijos pirkimo-pardavimo sutartis yra vartojimo sutartis, t.y. abonentas yra fizinis asmuo, kuris energiją perka asmeniniams, savo šeimos

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.

¹²⁸ Ten pat

¹²⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹³⁰ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

ar namų ūkio poreikiams (vartotojas), energijos pirkimo-pardavimo sutarčiai mutatis mutandis taikomos šio kodekso 6.188 straipsnis ir kiti šio kodekso straipsniai, nustatantys vartojimo pirkimo - pardavimo sutarčių ypatumus. Atsižvelgiant į LR CK 6.383 straipsnio 4 dalį, vartotojo sąvoka naudojama tik fiziniui asmeniui įvardinti, ir, kai abonentas yra fizinis asmuo, jam suteikiama vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių apsauga. Manytina, kad LR CK 6.383 straipsnio 1 dalyje reiktų naudoti tik abonto sąvoką, kuri apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis, o LR CK 6.383 straipsnio 4 dalyje vartototi tik vartotojo sąvoką, kuri apima fizinius asmenis.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialieji teisės aktai, reglamentuojantys teisinius santykius energetikos srityje, vartotojui įvardinti taip pat naudoja kelias sąvokas: vartotojo ir buitinio vartotojo. Remiantis Lietuvos Respublikos energetikos įstatymu, vartotojas apibrėžiamas kaip asmuo, kurio įrenginiai prijungti prie energetikos įmonių valdomų energetikos objektų ir kuris perka energiją vartojimo tikslams, o buitinis vartotojas apibūdinamas kaip fizinis asmuo, perkantis energiją asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su ūkine komercine ar profesine veikla¹³¹. Išanalizavus vartotojo ir buitinio vartotojo sąvokas, pastebima, kad vartotojo sąvoka atitinka LR CK 6.383 straipsnio 1 dalyje minimą vartotojo sąvoką, o buitinio vartotojo apibrėžtis atitinka LR CK 6.383 straipsnio 4 dalyje minimą vartotojo sąvoką, tačiau yra tam tikrų išimčių, kai buitiniu vartotoju įvardijamas ne tik fizinis asmuo. Poįstatyminiame teisės akte, Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklėse, patvirtintose energetikos ministro 2010 m. vasario 11 d. įsakymu Nr. 1-38, nurodoma, kad buitiniams vartotojams prilyginamos sodininkų, nuosavų automobilių garažų savininkų bendrijos, perkančios elektros energiją bendrijų narių sodams, garažams ir (ar) jų bendroms reikmėms, taip pat daugiabučių gyvenamųjų namų arba bendrabučio tipo daugiabučių gyvenamųjų namų savininkų bendrijos, arba minėtų namų jungtinės veiklos sutarties dalyvių įgalioti atstovai, arba minėtų namų patalpų savininkų bendrosios nuosavybės objektų administratoriai, perkantys elektros energiją daugiabučių gyvenamųjų namų bendroms reikmėms ir (ar) liftams, bendrabučio tipo daugiabučiams gyvenamiesiems namams (butams, kambariams, bendroms reikmėms ir (ar) liftams)¹³². Teismų praktikos apžvalgoje teigiama, kad toks teisinis reguliavimas reiškia, kad teisiniuose santykiuose, kuriuos reglamentuoja Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklės, nurodytiems subjektams taikomas tas pats teisinis reguliavimas, kaip ir buitiniams vartotojams, tačiau dėl to šie subjektai netampa vartotojais vartotojų teisės (CK 1.39

¹³¹ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2224; 2011, Nr. 160-7576.

¹³² Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 11 d. įsakymu Nr. 1-38 “Dėl elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2010, Nr. 20-957.

straipsnis) prasme¹³³. Taigi šiame poįstatyminiame teisės akte buitinis vartotojas nėra vartotojas LR CK 1.39 straipsnio prasme.

Apibendrinus LR CK šeštosios knygos IV dalies XXIII skyriaus septintajame skirsnyje „Energijos pirkimo-pardavimo sutartys“ bei specialiuose teisės aktuose vartojamas skirtingas sąvokas vartotojui įvardinti, galima teigti, kad dėl šių sąvokų skirtingumo, tampa neaišku, kada vartotojui, kaip silpnesniajai teisinių santykių šaliai, suteikiama apsauga, o kada jo interesų gynimas nėra tapatus vartotojo, kaip fizinio asmens, teisių gynimui. Atsižvelgiant į sąvokų skirtingumą ir siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo, siūloma suvienodinti sąvokas, kuriomis įvardijamas vartotojas, ir LR CK bei specialiuose teisės aktuose vartoti tik abonentą, kuri apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis, bei vartotoją, kuri apima tik fizinius asmenis, sąvokas.

2.3 Vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų

Verslininko ir vartotojo padėties nelygiavertiškumas pasireiškia sudarant sutartis, kuriose naudojamos standartinės sutarčių sąlygos. Standartinės sutarčių sąlygos – sąlygos, kurias viena šalis (verslininkas) paruošia iš anksto bendram ir daugkartiniam naudojimui, ir kurios nėra aptariamoms su kita sutarties šalimi (šiuo atveju vartotoju)¹³⁴. Vartotojas, sudarydamas sutartį, kurioje įtvirtintos standartinės sutarties sąlygos, atsiduria silpnesniosios šalies pozicijoje, kadangi standartinės sutarčių sąlygos nėra su juo individualiai derinamos, todėl vartotojas negali arba turi ribotas galimybes daryti įtaką šių sąlygų turiniui, taip pat dažniausiai neturi pasirinkimo laisvės: arba sutinka sudaryti sandorį, arba jo atsisako, kadangi verslininkas, kuris naudoja standartinės sąlygas sutartyse su vartotojais, paprastai turi monopolinę galią, o kiti verslo subjekto konkurentai, su kuriais vartotojas galėtų sudaryti sandorį dėl tų pačių prekių ar paslaugų įsigijimo, taip pat naudoja standartinės sutarčių sąlygas¹³⁵. Apibendrinus galima teigti, kad verslininko ir vartotojo sudaromose sutartyse, kuriose įtvirtintos standartinės sutarčių sąlygos, ribojamas sutarties laisvės principas ir verslininkas dėl stipresnės derybinės galios įgyja pranašumą prieš vartotoją.

Atkreiptinas dėmesys, kad sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi ir dėl kurios atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai,

¹³³ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹³⁴ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2004. Prieiga per internetą: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹³⁵ F. Kessler. Contracts of Adhesion: Some Thoughts about Freedom of Contract. Yale Law School, P. 632. Prieiga per internetą: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3728&context=fss_papers; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

laikoma nesąžininga¹³⁶. Pripažįstama, kad nesąžiningos sutarčių sąlygos iškreipia šalių interesų pusiausvyrą, todėl ES ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintu specialiu reglamentavimu siekiama apsaugoti vartotoją, kaip silpnesniąją šalį, nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų. Derėtų atkreipti dėmesį į 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvą 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau - Nesąžiningų sąlygų direktyva), kurioje nustatyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad pardavėjo ar tiekėjo su vartotojais sudarytose sutartyse nebūtų naudojamos nesąžiningos sąlygos, o jeigu, vis dėlto tokių sąlygų yra, kad jos vartotojui nebūtų privalomos, o sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų¹³⁷. Europos Teisingumo Teismas, interpretuodamas Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatas, konstatavo, kad direktyvos nustatyta apsaugos sistema pagrįsta mintimi, kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas tiek galimybių derėtis, tiek informacijos lygio atžvilgiu, o tai reiškia, kad reikia sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis be galimybės turėti įtakos jų turiniui.¹³⁸ Siekiant kompensuoti šalių nelygiavertę padėtį, Europos Teisingumo Teismas byloje C-168/05 priėjo prie išvados, kad nacionaliniai teismai turi pareigą *ex officio* įvertinti sutarties sąlygos atitiktį sąžiningumo kriterijams, net jeigu vartotojas to neprašo, taip pat nesąžininga sutarties sąlyga turi būti neprivaloma vartotojui, ir nėra būtina, kad tokią sąlygą vartotojas būtų iš anksto sėkmingai užginčijęs¹³⁹. Vadinas, galima teigti, kad tiek teisės aktuose įtvirtintu reglamentavimu, tiek ETT jurisprudencijoje suformuluotomis taisyklėmis, didelis dėmesys skiriamas vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, apsaugai nuo nesąžiningų sutarties sąlygų.

Paminėtina, kad Nesąžiningų sąlygų direktyva perkelta į Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, kurio 6.188 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis nesąžiningų sąlygų sąrašas¹⁴⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso nuostatas dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, pažymėjo, kad vienas vartojimo sutarties sąlygų atitikties bendriesiems sąžiningumo kriterijams aspektų yra vertinimas, ar jos yra skaidrios, t. y. ar sutarties sąlygos yra aiškios ir suprantamos vartotojui, ir ar verslininkas pateikė vartotojui visą sutarčiai

¹³⁶ Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=7680; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹³⁷ Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=7680; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹³⁸ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. spalio 26 d. sprendimas byloje C-168/05. Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=63926&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=163493>.

¹³⁹ Ten pat

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

sudaryti reikšmingą informaciją.¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad neskaidrios sutarties sąlygos negali būti laikomos sąžiningomis, nes vartotojas, kuris nesupranta sutarties sąlygų ar neturi visos apsispręsti reikšmingos informacijos, negali priimti tinkamo sprendimo¹⁴². Taip pat derėtų atkreipti dėmesį į palankiausio vartotojo atžvilgiu sutarties sąlygos aiškinimo taisyklę (*contra proferentem* taisyklė), įtvirtintą Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.188 straipsnio 6 dalyje, kuri reiškia, kad kai abejojama dėl sutarties sąlygų, jos aiškinamos tas sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai, be to, visais atvejais sutarties sąlygos turi būti aiškinamos vartotojų naudai ir sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai¹⁴³. Apibendrinus prieinama prie išvados, kad, tiek ES teisėje, tiek nacionalinėje teisėje, vartotojo, kaip silpnesniosios vartojimo sutarties šalies, interesų apsauga nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų užtikrinama kontroliuojant vartojimo sutarčių sąlygų turinį, teisės aktuose įtvirtinant imperatyvą dėl nesąžiningų sutarčių sąlygų neprivalomumo vartotojui.

2.4 Vartotojas kaip silpnesnioji pirkimo-pardavimo sutarties šalis ir sudarius sutartį ne prekybai skirtose patalpose

Vartotojas pripažįstamas silpnesniąja teisinių santykių šalimi, kai sudaro vartojimo pirkimo-pardavimo sutartį su pardavėju. Pardavėjas paprastai laikomas savo srities profesionalu, turintis daugiau žinių apie parduodamą prekę nei pirkėjas (vartotojas), todėl vartotojo pažeidžiamumui kompensuoti teisės aktuose įtvirtintos papildomos teisės, kuriomis gali pasinaudoti vartotojas, bei nustatytos pareigos verslininkui (pardavėjui). Vienas iš svarbiausių ES teisės aktų, kuriuo siekiama užtikrinti vartotojo, kaip silpnesniosios vartojimo pirkimo-pardavimo sutarties šalies, apsaugą - 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 99/44/EB dėl tam tikrų vartojimo prekių pardavimo ir su tuo susijusių garantijų aspektų¹⁴⁴. ETT, interpretuodamas šio teisės akto nuostatas, atskleidė vartotojo, kaip silpnesniosios vartojimo pirkimo-pardavimo sutarties šalies, koncepciją.

Pažymėtina, kad vartotojui turi būti suteikta visiška ir veiksminga apsauga tais atvejais, kai pardavėjas blogai vykdo savo sutartinius įsipareigojimus: parduoda netinkamas prekes, kurios kokybe, kiekiu ir kitais kriterijais neatitinka sutarties bei teisės aktų reikalavimų, taip pat kurios yra netinkamos naudoti pagal paskirtį. 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480/2009.

¹⁴² Ten pat

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1137/2002.

¹⁴⁴ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:04:31999L0044:LT:PDF;> prisijungimo laikas: 2012-11-25.

99/44/EB dėl tam tikrų vartojimo prekių pardavimo ir su tuo susijusių garantijų aspektų 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pardavėjas yra atsakingas vartotojui už bet koki neatitikimą, esantį prekių pateikimo metu, o to paties straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisės, kuriomis gali pasinaudoti vartotojas, esant prekės neatitikimui: vartotojo teisė reikalauti, kad pardavėjas nemokamai pataisytų arba pakeistų prekes, nebent tai neįmanoma ar neproporcinga, teisė į kainos sumažinimą, teisė nutraukti sutartį¹⁴⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad šie vartotojo reikalavimai pardavėjui yra alternatyvūs, kadangi vartotojas pirmiausia gali reikalauti, kad pardavėjas nemokamai pataisytų arba pakeistų prekes, nebent tai neįmanoma ar neproporcinga, ir tik tada reikalauti atitinkamai sumažinti kainą arba nutraukti sutartį. ETT, interpretuodamas direktyvos nuostatas, byloje *Gebr. Weber and Putz* konstatavo, kad tiek iš direktyvos teksto, tiek iš atitinkamų direktyvos parengiamųjų dokumentų matyti Bendrijos teisės aktų leidėjo ketinimas pardavėjo atliekamą nemokamą prekės atitikties sutarčiai užtikrinimą padaryti esminiu šios direktyvos vartotojui garantuojamos apsaugos elementu¹⁴⁶. ETT minėtoje byloje priėjo prie išvados, kad sutarties neatitinkančios vartojimo prekės, kurią laikydamasis jos pobūdžio ir naudojimo paskirties prieš paaiškėjant trūkumui sąžiningai sumontavo vartotojas, atitiktis sutarčiai yra užtikrinama ją pakeičiant, pardavėjas privalo arba pats išmontuoti ją iš tos vietos, kur ji buvo sumontuota, ir ten sumontuoti pakeičiančią prekę, arba padengti būtinai su išmontavimu ir pakeičiančios prekės sumontavimu susijusias išlaidas, nepaisant to, jog pardavimo sutartyje nėra numatyta, kad pardavėjas privalo sumontuoti nusipirktą vartojimo prekę¹⁴⁷. ETT taip pat yra pažymėjęs, kad sutarties neatitinkančių prekių taisymas ar keitimas turi būti atliekamas ne tik nemokamai, bet ir per protingą laiką ir nesukeliant didelių nepatogumų vartotojui. Vadinasi, galima teigti, kad tikslas- užtikrinti aukštą vartotojo teisių apsaugos lygį įsigijus netinkamą prekę pasiektas, tačiau dėl direktyvoje, kuri yra minimalaus derinimo, neįtvirtintos galimybės vartotojui pasirinkti jam palankiausią pažeistos teisės gynimo būdą, vartotojo teisių apsaugos garantijos valstybėse narėse skiriasi, kadangi kai kurių valstybių narių teisės aktuose įtvirtina vartotojo pasirinkimo laisvę dėl jam palankiausio pažeisto teisių gynimo būdo, pavyzdžiui, Lietuvoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 99/44/EB dėl tam tikrų vartojimo prekių pardavimo ir su tuo susijusių garantijų aspektų nuostatos

¹⁴⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:04:31999L0044:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁴⁶ Europos Teisingumo Teismo 2011 m. birželio 16 d. sprendimas sujungtose bylose C-65/09 ir C-87/09 *Gebr. Weber GmbH v Jürgen Wittmer (C-65/09) and Ingrid Putz v Medianess Electronics GmbH (C-87/09)*. Prieiga per internetą : <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0065&lang1=en&lang2=LT&type=NOT&ancre=>.

¹⁴⁷ Ten pat

yra perkeltos į LR CK. LR CK 6.363 straipsnyje įtvirtinti vartotojo pažeistų teisių gynimo būdai, kai parduodamas netinkamos kokybės daiktas. Remiantis LR CK 6.363 straipsniu, vartotojas turi teisę reikalauti iš pardavėjo: pakeisti netinkamos kokybės daiktą tinkamos kokybės daiktu, atitinkamai sumažinti prekės kainą, per protingą terminą neatlygintinai pašalinti daikto trūkumus, atlyginti daikto trūkumų pašalinimo išlaidas, nutraukti sutartį ir reikalauti grąžinti sumokėtą kainą¹⁴⁸. LAT byloje 3K-3-256/2009 konstatavo, kad CK 6.363 straipsnio 4-8 dalyse nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo pirkėjui suteikiama teisė rinktis jam naudingiausią pažeistos teisės dėl netinkamos kokybės daikto pagaminimo (pardavimo) gynimo būdą, tarp jų – ir nutraukti sutartį bei pareikalauti grąžinti sumokėtą kainą¹⁴⁹. Taip pat byloje 3K-7-581/2008 LAT pažymėjo, kad 6.363 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta vartotojo teisių apsaugos priemonė – galimybė vartotojui vienašališkai nutraukti sutartį ir pareikalauti grąžinti sumokėtą kainą, yra specialus vartotojo teisių gynimo būdas, kurio taikymo galimybė nėra sąlygota daikto nepašalinamų trūkumų egzistavimu, todėl šis gynimo būdas gali būti taikomas ir tada, kai daikto trūkumai gali būti pašalinami, o jo taikymą lemia netinkama daikto kokybė ir vartotojo pasirinkimas¹⁵⁰. Taigi apibendrinus galima teigti, kad nacionalinėje teisėje įtvirtinta pažeistų vartotojo teisių gynimo būdų pasirinkimo galimybė vartotojui užtikrina palankesnės apsaugos garantijas įsigijus netinkamos kokybės daiktą nei minėtoje minimalaus derinimo direktyvoje, tačiau kartu pažymėtina, kad vartotojas negali piktnaudžiauti savo silpnesniosios sutarties šalies padėtimi rinkdamasis pažeistos teisės gynimo būdą, kadangi visais atvejais būtina atsižvelgti į civilinių santykių reglamentavimo principus: taikomų priemonių proporcingumo, civilinių santykių dalyvių interesų pusiausvyros, civilinės apyvartos stabilumo ir kt¹⁵¹. Teismų praktikos apžvalgoje Nr. A-1 teigiama, kad proporcingumo ir interesų derinimo principo taikymas ginant vartotojo teises reiškia, kad specialiais gynimo būdais turi būti siekiama užtikrinti (atkurti) teisėtų pirkėjo ir pardavėjo interesų pusiausvyrą, o ne ją nepagrįstai iškreipti vartotojo naudai ir sudaryti sąlygas piktnaudžiauti teise¹⁵². Vadinas, nors vartotojas vartojimo pirkimo-pardavimo sutartyje pripažįstamas silpnesniąja teisinių santykių šalimi, tačiau vartotojui draudžiama piktnaudžiauti silpnesniosios sutarties šalies padėtimi, ir teismai konkrečioje byloje

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-256/2009.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje 3K-7-581/2008.

¹⁵¹ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II// Teismų praktika. Nr. AC-33-1. Prieiga per internetą:

http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=34843; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁵² Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

privalo vertinti, ar vartotojas, pasirinkdamas pažeistos teisės gynimo būdą, nepažeidė aukščiau minėtų principų.

Vartotojas pripažįstamas silpnesniąja vartojimo sutarties šalimi tais atvejais, kai sudaro sutartį ne prekybai skirtose patalpose. Vartotojo buvimą silpnesniąja šalimi sąlygoja tai, kad paprastai pardavėjas pradeda derybas, kurioms vartotojas nėra pasirengęs arba yra netikėtai užkluptas ir negali palyginti pasiūlymo kokybės ir kainos su kitais pasiūlymais¹⁵³. Vartotojo interesams apsaugoti 1985 metų gruodžio 20 dieną buvo priimta direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose, kurioje įtvirtintos įvairios vartotojo teisės ir verslininko pareigos: vartotojo teisė nutraukti sutartį, aiškios informacijos vartotojui raštu pateikimas, kad vartotojas galėtų susipažinti su savo teisėmis ir pan¹⁵⁴. 2011 m. spalio 25 d. priėmus Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB, siekiama užtikrinti didesnę vartotojo teisių apsaugą, sudarius sutartį ne prekybai skirtose patalpose, kadangi detalizuojamas ir prailginamas sąrašas informacijos, kurią privaloma suteikti raštu vartotojui prieš sutarties sudarymą, prailginamas laikotarpis, kai vartotojas turi teisę atsisakyti sutarties (sutarties atsisakymo laikotarpis pratęsiamas iki 14 dienų, o prieš direktyvos priėmimą buvo taikomas iki 7 dienų laikotarpis), nustatyta suderinta pavyzdinė sutarties atsisakymo forma ir pan.¹⁵⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES paremta mišraus suderinamumo principu, todėl perkėlus direktyvą į valstybių narių nacionalinę teisę, vartotojo teisių apsaugai bus taikomos tos pačios garantijos visose ES valstybėse narėse. Apibendrinus, galima teigti, kad vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių stiprinimui skiriamas didelis dėmesys, vartotojui suteikiamos platesnės apsaugos garantijos sudarius sutartį ne prekybai skirtose patalpose.

¹⁵³Tarybos direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31985L0577:LT:PDF>; prisijungimo laiks: 2012-11-25.

¹⁵⁴Ten pat

¹⁵⁵ Navickaitė-Sakalauskienė I. Stiprėja vartotojų teisių apsauga// Teismai.lt. 2012, Nr. 1(5). P. 3-4.

3. VIDUTINIO VARTOTOJO SAMPRATA

Teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje be sąvokos „vartotojas“ naudojama „vidutinio vartotojo“ sąvoka. Vidutinis vartotojas – tai hipotetinė sąvoka, kurios samprata suformuluota ETT bylose dėl klaidinančios reklamos ir plėtojama nacionalinių teismų praktikoje¹⁵⁶. Kyla klausimas: koks vartotojas laikomas vidutiniu bei kaip vidutinio vartotojo standartas pritaikomas praktikoje.

Europos Teisingumo Teismas, nagrinėdamas bylas, susijusias su klaidinančia reklama, nesąžininga komercine veikla, pramonine nuosavybe, ypač su prekių ženklais, vartoja vidutinio vartotojo sąvoką, pagal kurią vidutinis vartotojas apibūdinamas kaip protingai gerai informuotas, protingai atidus ir apdairus vartotojas¹⁵⁷. Kiekvienu konkrečiu atveju, išanalizavus visas aplinkybes, sprendžiama, ar vartotojas pripažįstamas protingai gerai informuotu, protingai atidžiu ir apdairiu vartotoju.

Atkreiptinas dėmesys, kad ETT jurisprudencijoje vidutinio vartotojo samprata formavosi sprendžiant ginčus bylose dėl laisvo prekių judėjimo, kadangi ETT, siekdamas pateisinti nacionalines priemones, kliudančias prekybai vidaus rinkoje, vartotojų teisių apsaugos išimtimi, rėmėsi vidutiniu vartotoju kaip standartu.¹⁵⁸ Galima sutikti su I. Navickaite-Sakalauskiene, kad turint omenyje itin plačias vartotojų teisių apsaugos išimties interpretavimo galimybes, akivaizdu, kad Teisingumo Teismui, vertinančiam valstybių narių pastangas vienos ar kitos priemonės taikymą pagrįsti vartotojų teisių apsaugos išimtimi, buvo reikalingas tam tikras atskaitos taškas, arba kitaip tariant bendras vardiklis¹⁵⁹. Taigi vidutinio vartotojo teisinė koncepcija susiformavo bei vystėsi ETT jurisprudencijoje.

Remiantis išanalizuota ETT praktika dėl vidutinio vartotojo sampratos, galima teigti, kad Europos Teisingumo Teismas, apibūdinamas vidutinį vartotoją kaip protingai gerai informuotą, atidų ir apdairų vartotoją, atsižvelgia į vidutinio vartotojo atidumo laipsnį bei informacijos, būtinos

¹⁵⁶ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

¹⁵⁷ Europos Teisingumo Teismo 2000 m. sausio 13 d. sprendimas byloje C-220/98. Estée Lauder. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44937&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=120716>

¹⁵⁸ Vanessa Mak. Standarts of Protection: In Search of the ‘Average Consumer’ of EU Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive//TISCO Working Paper Series on Banking, Finance and Services.2010, Nr. 04/2010, P. 4.

¹⁵⁹ I. Navickaitė-Sakalauskiene. „Vidutinio vartotojo“ standartas: pagalba ar papildomas apsunkinimas ginant vartotojų teises // Socialinių mokslų studijos. 2011, Nr. 3(4), P. 1378.

suteikti vartotojui, kiekį. Pažymėtina, kad vidutinio vartotojo atidumo laipsnis skiriasi priklausomai nuo prekių ar paslaugų rūšies ar kategorijos¹⁶⁰. Pripažįstama, kad pirkdamas kasdienio vartojimo prekes, vartotojas yra mažiau atidus nei pirkdamas retai vartojamas prekes, tačiau paprastai vartotojas žino daugiau apie kasdien vartojamas prekes, todėl galima teigti, kad jam informacijos reikia mažiau. Taigi kuo vartotojas rečiau perka tam tikras prekes ar paslaugas, tuo jo atidumo laipsnis paprastai yra didesnis.

ETT praktikoje suformuluotą vidutinio vartotojo sampratą perėmė nacionaliniai teismai bei institucijos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos teismų praktikoje bei Lietuvos Respublikos reklamos įstatyme¹⁶¹ (toliau- Reklamos įstatymas), galiojusiame iki 2008 metų vasario 1 d., buvo vartojama ne vidutinio vartotojo, bet paprasto vartotojo sąvoka, todėl ne kartą kilo diskusija, ar paprasto ir vidutinio vartotojo sąvokų turinys tapatus. Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui (toliau – LVAT) administracinėje byloje Nr. A1-931/2005 konstatavus, kad, nors Reklamos įstatyme vartojama „paprasto vartotojo“, o Europos Teisingumo Teismo praktikoje - „vidutinio vartotojo“ sąvoka, teisėjų kolegijos nuomone, savo turiniu jos nesiskiria ir paprasto vartotojo sąvoka vartotina kaip vidutinio vartotojo sąvokos sinonimas¹⁶², prieinama prie išvados, kad paprasto vartotojo ir vidutinio vartotojo sąvokos yra tapačios, todėl jų turinys turi būti aiškinamas atsižvelgiant į ETT praktikoje suformuluotą vidutinio vartotojo sampratą. Taip pat paminėtina ir tai, kad šiuo metu galiojančioje Reklamos įstatymo redakcijoje, atsižvelgiant į ETT praktiką, vartojama ne paprasto, bet vidutinio vartotojo sąvoka¹⁶³.

Teisės aktų lygmeniu vidutinio vartotojo sąvoka pirmą kartą įtvirtinta 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančioje Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (toliau – Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva)¹⁶⁴. Rengiant Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos pasiūlymą, vidutinio vartotojo sąvoka buvo viena iš svarbiausių, kadangi Europos Komisija siekė nustatyti tam tikrą matą, kuriuo

¹⁶⁰ Europos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje C-472/01 P. Procter & Gamble v OHIM. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48714&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=122547>.

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937; 2008, Nr. 11-374.

¹⁶² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A1-931/2005.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937; 2008, Nr. 11-374.

¹⁶⁴ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

būtų galima vadovautis įvertinant komercinę veiklą¹⁶⁵. Nors galutiniame Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos tekste nėra įtvirtinta vidutinio vartotojo sąvokos apibrėžtis, tačiau preambulės 18 pastraipoje nustatyta, kad ši direktyva, remdamasi proporcingumo principu ir siekdama efektyviai įgyvendinti joje numatytas nuostatas, pagal Teisingumo Teismo aiškinimą naudoja vidutinį vartotoją, kuris yra gerai informuotas ir gana atidus bei apdairus, kaip standartą, atsižvelgiant į socialinius, kultūrinius bei kalbinius veiksnius¹⁶⁶. Vadinasi, direktyva bei ją įgyvendinantis Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas¹⁶⁷, kurio 2 straipsnio 13 dalyje vidutinis vartotojas apibrėžiamas kaip vartotojas, kuris yra pakankamai informuotas, protingai atidus ir apdairus, atsižvelgiant į socialinius, kultūrinius ir kalbinius veiksnius, aiškinami remiantis ETT jurisprudencijoje išvystyta vidutinio vartotojo samprata.

3.1 Vidutinio vartotojo standarto taikymas nesąžiningoje įmonių komercinėje veikloje

Vidutinis vartotojas naudojamas kaip atskaitos taškas, kurio pagalba vertinamas komercinės veiklos sąžiningumas ar nesąžiningumas. Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos¹⁶⁸ 5 straipsnyje bei Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo¹⁶⁹ 3 straipsnyje įtvirtintas bendras nesąžiningos komercinės veiklos draudimas, kuriuose nustatyta, kad komercinė veikla yra nesąžininga, jeigu prieštarauja profesinio atidumo reikalavimams ir iš esmės iškreipia arba gali iškreipti vidutinio vartotojo, kurį produktas pasiekia arba kuriam yra skirtas, arba, kai komercinė veikla nukreipta į tam tikrą vartotojų grupę, vidutinio grupės nario ekonominį elgesį siūlomo produkto atžvilgiu. Taigi pagal poveikį vidutinio vartotojo ekonominiam elgesiui vertinamas komercinės veiklos sąžiningumas arba nesąžiningumas: jeigu vidutinio vartotojo ekonominis elgesys yra iškreipiamas arba yra reali tikimybė jį iškreipti komercinės veiklos, kuri taip

¹⁶⁵ Europos Komisijos 2003 m. birželio 18 d. pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančioje Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB (KOM (2003) 356 galutinis). Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0356:FIN:en:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

¹⁶⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.

¹⁶⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.

pat prieštarauja ir profesinio atidumo reikalavimams, tai tokia komercinė veikla laikoma nesąžininga, todėl draudžiama. Paminėtina, kad Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos I priede įtvirtintas baigtinis nesąžiningos komercinės veiklos sąrašas (juodasis sąrašas), todėl jeigu komercinė veikla patenka į šį sąrašą (juodasis sąrašas), tai jos poveikis nėra vertinamas vidutinio vartotojo atžvilgiu, kadangi tokia veikla bet kuriomis aplinkybėmis laikoma draudžiama.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvoje bei Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatyme be vidutinio vartotojo, išskiriami ir pažeidžiami vartotojai. Pažeidžiamais vartotojais pripažįstami vartotojai, kurie dėl tam tikrų savybių: amžiaus, bejėgiškos būsenos (proto ar fizinės negalios), patiklumo, socialinės padėties ir kt., gali būti lengviau pažeidžiami, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonės lengviau pažeidžiami spaudimo pirkti, lėčiau priima ir įsisavina informaciją, vaikai ypač gali būti pažeidžiami vaizdo žaidimų reklamos, paaugliai pažeidžiami dėl jų amžiui būdingo neatidumo ir skubotumo ir pan.¹⁷⁰ Atsižvelgiant į pažeidžiamus vartotojus, Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos¹⁷¹ 5 straipsnio 3 dalyje ir Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo¹⁷² 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, kai komercinė veikla, kurią kaip nesąžiningą komercinės veiklos subjektas galėjo pagrįstai numatyti, yra nukreipta į aiškiai nustatomą grupę vartotojų, kurių elgesys dėl jų psichinės arba fizinės negalios, amžiaus arba patiklumo gali būti ypač lengvai iškreipiamas komercine veikla ar siūlomu produktu, ir kai ši komercinė veikla gali iš esmės iškreipti tokios vartotojų grupės nario ekonominį elgesį, komercinė veikla vertinama vidutinio tos grupės nario atžvilgiu. Taigi apibendrinus galima teigti, kad, kai tam tikros savybės, tokios kaip amžius, patiklumas, bejėgiška būseną, socialinė padėtis, išsilavinimo neturėjimas ir kt., daro vartotojus ypač lengvai pasiduodančius komercinės veiklos įtakai ir kai komercinės veiklos subjekto veikla būtent nukreipta į tokius pažeidžiamus vartotojus, tai atskaitos tašku, vertinant nesąžiningą komercinę veiklą, pasirenkamas vidutinis pažeidžiamos vartotojų grupės narys, kurio atžvilgiu vertinama, ar komercinė veikla iškreipė ar galėjo iškreipti jo ekonominį elgesį.

¹⁷⁰ Direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos komercinės veiklos įgyvendinimo ir taikymo gairės (SEC (2009) 1666). P. 30. Prieiga internete http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/Guidance_UCP_Directive_lt.pdf; prisijungimo laikas 2012-11-24.

¹⁷¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

¹⁷² Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.

Vienas iš būdų iškreipti vidutinio vartotojo ekonominę elgesį – suteikimas vartotojui neaiškios, dviprasmiškos, neišsamios, apgaulingos informacijos, todėl galima teigti, kad vidutinio vartotojo sąvoka siejama su vartotojo informuotumu. Viena iš pagrindinių vartotojų teisių, kuri įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo¹⁷³ 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte, teisė į teisingą ir visapusišką informaciją valstybine kalba apie parduodamas prekes, teikiamas paslaugas. Kiekvienas vartotojas, ketindamas įsigyti prekę ar paslaugą, privalo gauti teisingą informaciją apie ketinamą įsigyti produktą savybes, nes, priešingu atveju, klaidinga ar neišsami informacija gali iškreipti vidutinio vartotojo ekonominę elgesį siūlomo produkto atžvilgiu ir vidutinis vartotojas gali priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis nebūtų priėmęs. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo¹⁷⁴ 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad klaidinantys veiksmai – apgaulingos informacijos arba informacijos, kuri nors faktiškai tiksli, tačiau dėl tam tikrų elementų apgauna arba gali apgauti vidutinį vartotoją, pateikimas, kai dėl to vartotojas skatinamas arba gali būti skatinamas priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis nebūtų priėmęs. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo¹⁷⁵ 6 straipsnio 1 dalimi, klaidinančiu informacijos neatskleidimu laikomi tokie veiksmai, dėl kurių vidutinis vartotojas skatinamas arba gali būti skatinamas priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis jis nebūtų priėmęs, t.y. esminės informacijos, kuri vidutiniam vartotojui reikalinga tam, kad jis galėtų priimti informacija paremtą sprendimą dėl sandorio, neatskleidimas arba esminės informacijos, kuri vidutiniam vartotojui reikalinga tam, kad jis galėtų priimti informacija paremtą sprendimą dėl sandorio, nuslėpimas ar pateikimas neaiškiai, nesuprantamai, dviprasmiškai ar ne laiku. Taip pat Europos Komisijos tarnybų darbiniam dokumente „Direktyvos 2005/29/EB Dėl nesąžiningos komercinės veiklos įgyvendinimo ir taikymo gairėse“, patvirtintose 2009-12-03, Briuselyje SEC (2009) 1666 (angl. – *European Commission staff working document „Guidance on the implementation/application of directive 2005/29/EC on unfair commercial practices“*)¹⁷⁶ nurodyta, kad Direktyvos 2005/29/EB 7 straipsnio 4 dalyje išdėstyti įvairūs informavimo reikalavimai, kuriuos reikėtų laikyti esminiais, kad šiuo ypač svarbiu momentu būtų užtikrintas kuo didesnis teisinis tikrumas. Šie reikalavimai, be kita ko, susiję su produkto charakteristikomis, <...>

¹⁷³ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.

¹⁷⁵ Ten pat

¹⁷⁶ 2009 m. gruodžio 3 d. Direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos komercinės veiklos įgyvendinimo ir taikymo gairės (SEC (2009) 1666). P. 30. Prieiga internete http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/Guidance_UCP_Directive_Lt.pdf; prisijungimo laikas 2012-11-24.

prekybininko <...> tapatybe. Taigi komercinės veiklos subjektas turi pareigą vartotojui suteikti pakankamą, aiškią, nedvipramišką informaciją, kad vartotojas galėtų priimti informacija paremtą sprendimą.

Pažymėtina, kad vertinant, ar komercinės veiklos subjekto pateikta informacija atitiko įstatyme nustatytus reikalavimus, sprendžiama tiek pagal subjektyvų kriterijų, kaip konkretus vartotojas suvokė pateiktą informaciją, tiek pagal objektyvų kriterijų: ar komercinės veiklos subjekto informacija buvo pakankama ir tinkama suvokti „vidutiniam vartotojui“, t.y. profesionalių žinių neturinčiam, bet vidutiniškai informuotam, protingai atidžiam ir apdairiam asmeniui¹⁷⁷. Europos Teisingumo Teismas byloje *Ving Sverige*¹⁷⁸ pažymėjo, kad, aiškinant Direktyvos 2005/29/EEB („Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva“) nuostatas, turi būti atsižvelgiama į informacijos suteikimo pakankamumą vartotojui, kad kiekvienu konkrečiu atveju vartotojas galėtų identifikuoti ir išskirti produktą, siekiant priimti sprendimą dėl sandorio. Be to, informacija, suteikiama vartotojui, turi būti tiksli, neutrali ir neklaidinanti vartotojo. Taip pat derėtų atkreipti dėmesį ir į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) bylą Nr. A⁵⁵⁶-1370/2012, kurioje teisėjų kolegija konstatavo, kad Bendrovė, teikdama vartotojams tarpininkavimo įsigyjant aviabilietus paslaugą ir turėdama informacijos dėl savo informacinėje sistemoje nenurodytos esminės informacijos apie bagažo mokestį, nesiėmė priemonių tinkamam, skaidriam, aiškiam vartotojų informavimui užtikrinti¹⁷⁹. LVAT nurodė, kad vartotojai, įsigyjantys bilietus ir sumokantys bilieto kainą, pagrįstai tikėjosi, kad Bendrovė pateikia išsamią ir visą reikiamą informaciją apie galutinę vežimo kainą ir kitas vežimo sąlygas, todėl dėl tinkamos informacijos apie registruoto bagažo mokestį nesuteikimo bilietų pirkimo metu vartotojai galėjo būti ir buvo skatinami priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis (t.y. žinodami esminę informaciją apie bagažo mokestį) galimai nebūtų priėmę. Kitoje byloje LVAT sutiko su Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos išvadomis, jog Bendrovė, platindama kolekcijas, periodiškai siūsdamas vartotojams monetų rinkinius, pirmiausia nenurodydamas galutinės kolekcijos kainos, nei jos dydžio, nepateikė vartotojui aiškios, išsamios, vienareikšmės informacijos, todėl paskatino vidutinį vartotoją priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis jis nebūtų priėmęs¹⁸⁰.

¹⁷⁷ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II // Teismų praktika. Nr. AC-33-1.

¹⁷⁸ Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje C-122/10. *Konsumentombudsmannen v Ving Sverige AB*. Prieiga per internetą:

[http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0122&lang1=en&lang2=LT&type=NOT&ancre=.](http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0122&lang1=en&lang2=LT&type=NOT&ancre=)

¹⁷⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-1370/2012.

¹⁸⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-284/2012.

Prieinama prie išvados, kad komercinės veiklos subjektui įtvirtinta pareiga vartotojų informuotumui skirti itin didelį dėmesį, užtikrinti kad suteikta informacija nepažeistų vidutinio vartotojo ekonominių interesų ir neiškreiptų vidutinio vartotojo ekonominio elgesio siūlomo produkto atžvilgiu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymėta, kad vidutinio vartotojo sąvoka siejama su gautos informacijos suvokimu, o ne gebėjimu ją gauti¹⁸¹. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, spręsdama ginčą, kilusį tarp kelionių organizatoriaus ir vartotojų, dėl kelionės organizatoriaus turizmo paslaugų sutarties vykdymo, pažymėjo, kad kasacinio skundo argumentai, jog ieškovai, būdami vidutiniai vartotojai, turėjo patys gauti visą reikalingą papildomą informaciją apie kelionę, yra nepagrįsti, nes vidutinio vartotojo sąvoka siejama su gautos informacijos suvokimu, o ne gebėjimu ją gauti¹⁸². LAT minėtoje byloje nurodė, kad tokios pareigos nustatymas turistui nepagrįstai apsunkina jo padėtį, iškreipia sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą bei pažeidžia teisės aktų reikalavimus¹⁸³. Vadinasi, komercinės veiklos subjektas turi pareigą tinkamai informuoti vartotoją apie teikiamas prekes ir paslaugas, o vidutiniškai gerai informuotam, protingai atidžiam ir apdairiam vartotojui nenumatyta pareiga pačiam ieškoti informacijos apie teikiamas prekes ar paslaugas.

Pažymėtina, kad vidutinio (paprasto) vartotojo ekonomis elgesys paprastai siejamas su bendru įspūdžiu apie prekę (jos pakuotė, prekės ženklas, bendro pobūdžio informacija apie prekės savybes, prekės kainą), neanalizuojant kiekvienos detalės¹⁸⁴. Vilniaus apygardos administracinis teismas byloje Nr. I-1209-142/2012¹⁸⁵, vertindamas bendrovės veiksmų atitiktį Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo nuostatoms, analizavo Bendrovės platinamų leidinių prenumeratos pasiūlymuose pateikiamą informaciją ir nustatė, kad esminė informacija apie tikrąsias užsakomas paslaugas, tikrąją paslaugų kainą ir tikrąsias paslaugų užsakymo sąlygas pateikiama tarsi šalutinė – regimojo lauko periferijoje (viename iš lankstinukų, lapo apačioje), neryškiu šriftu spalvotame fone, ir taip, kad neatkreipiamas vartotojo dėmesys, todėl tokiu informacijos pateikimo būdu apribojamos vidutinio vartotojo galimybės tinkamai įvertinti jos reikšmingumą, ją suprasti teisingai. Vilniaus apygardos administracinis teismas priėjo prie išvados, kad pakankamai informuotas, protingai atidus ir apdairus vartotojas, negalėjo ir fiziškai nebūtų galėjęs visais atvejais tinkamai pastebėti, įsisavinti ir suvokti paslaugų pasiūlymuose pateikiamos

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-201/2010.

¹⁸² Ten pat

¹⁸³ Ten pat

¹⁸⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje A¹-931/2005.

¹⁸⁵ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. vasario 13 d. sprendimas byloje Nr. I-1209-142/2012.

informacijos visumos, esminė informacija apie tikrąsias paslaugas, tikrąją paslaugų kainą ir tikrąsias paslaugų užsakymo sąlygas pateikiama neaiškiai ir dviprasmiškai, todėl toks klaidinantis informacijos neatskleidimas sąlygojo vidutinio vartotojo ekonominio elgesio iškrypimą siūlomo produkto atžvilgiu¹⁸⁶. Vilniaus apygardos administracinis teismas minėtoje byloje rėmėsi teismų praktikoje suformuluota taisykle, kad protingai atidus ir apdairus vartotojas neturėtų būti tapatinamas su įtariu ir nepasitikinčiu reklamos davėjo skleidžiama informacija. Vadinas, prieinama prie išvados, kad kuo informacija apie prekę ar paslaugą labiau esminė, tuo didesnė tikimybė, kad jos nepateikimas vartotojui ar pateikimas neaiškiai, dviprasmiškai iškryps vidutinio vartotojo ekonominį elgesį.

Galimi atvejai, kai konkretus vartotojas neatitinka vidutinio vartotojo standarto, nepriklauso pažeidžiamų vartotojų kategorijai bei konkrečiai vartotojų grupei. Vilniaus apygardos administracinis teismas administracinėje byloje Nr. I-2759-764/2012 konstatavo, kad vartotoja negali būti laikoma atitinkanti vidutinio vartotojo kriterijus, kadangi, būdama lojalumo klubo nare, turėjo suvokti, kad jos statusas yra ypatingas ir ji patenka į specialią Bendrovės klientų grupę, kuriai yra taikomos papildomos privilegijos, todėl siekdama šiomis privilegijomis pasinaudoti, ji turi informuoti parduotuvės darbuotojus apie priklausymą lojalumo klubui, o vartotoja tokios informacijos avalynės salono darbuotojai nepateikė¹⁸⁷. Vilniaus apygardos administracinis teismas pažymėjo, kad vartotoja nebuvo protingai atidi ir apdairi, Bendrovės veiksmai atitiko profesinio atidumo reikalavimus, todėl Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba nepagrįstai pripažino Bendrovę pažeidus Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkto nuostatas¹⁸⁸. Kitoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad, kai byloje akivaizdžiai nustatyta, jog buvo pateikta bendrai klaidinanti, neišsami ir nevienareikšmė informacija apie pareiškėjo platinamas prekes, dėl kurios bendrai vidutinis vartotojas skatinams arba gali būti skatinamas priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis jis nebūtų priėmęs, papildomai nustatinėti, ar konkretūs skundus pateikę asmenys atitiko vidutinio vartotojo sąvoką nėra teisinės prasmės, todėl teisėjų kolegija pažymėjo, kad nėra jokio pagrindo sutikti su pareiškėjo teiginiais, kad nebuvo vertinama, ar skundus pateikę vartotojai atitinka vidutinio vartotojo sąvoką¹⁸⁹. Apibendrinus, galima teigti, kad tik išanalizavus visas aplinkybes, nustatoma, ar asmuo gali būti pripažįstamas vidutiniu vartotoju ir, jeigu asmuo

¹⁸⁶ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. vasario 13 d. sprendimas byloje Nr. I-1209-142/2012.

¹⁸⁷ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. birželio 4 d. sprendimas administracinėje byloje I-2759-764/2012.

¹⁸⁸ Ten pat

¹⁸⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-284/2012.

neatitinka vidutinio vartotojo kriterijų, tai teismas turėtų priimti sprendimą byloje, remdamasis kitomis byloje nustatytais aplinkybėmis.

3.2 Vidutinio vartotojo vaidmuo reklamos srityje

Vidutinio vartotojo kriterijus naudojamas reklamos teisinio reguliavimo srityje, nustatant, ar komercinės veiklos subjekto skleidžiama reklama atitinka teisės aktų reikalavimus. 2006 metų gruodžio 12 dienos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/144/EB dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos 2 straipsnio a punkte nustatyta, kad reklama – tai su prekybos, verslo, amato ar profesijos vykdymu susijusios informacijos pateikimas siekiant skatinti prekių ar paslaugų, įskaitant nekilnojamąjį turtą, teises ir pareigas, tiekimą¹⁹⁰. Direktyva perkelta į Lietuvos Respublikos reklamos įstatymą, kurio 2 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas reklamos apibrėžimas, pagal kurį reklama – tai bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija, susijusi su asmens ūkine komercine, finansine ar profesine veikla, skatinanti įsigyti prekių ar naudotis paslaugomis, įskaitant nekilnojamojo turto įsigijimą, turtinių teisių ir įsipareigojimų perėmimą¹⁹¹. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nutarimuose ne kartą konstatavo, kad prekių ar paslaugų reklama, nesvarbu, ar ši veikla yra atlygintina, ar ne – visuomet yra tiesiogiai arba netiesiogiai siekiama skatinti naudoti tam tikras prekes ar naudotis tam tikromis paslaugomis¹⁹². Vadinasi, pagal specialų reklamos tikslą – įtakoti vartotojo ekonominę elgseną, reklama išskiriama iš kitos informacijos, todėl nustatant, ar tam tikra informacija pripažįstama reklama, reklamos poveikis vertinamas vidutinio vartotojo atžvilgiu, t.y. vidutinis vartotojas pasirenkamas kaip tam tikras atskaitos taškas.

Atkreiptinas dėmesys, kad tiek 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006/114/EB dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos (toliau – direktyva dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos), tiek Lietuvos Respublikos reklamos įstatyme nėra įtvirtinta vidutinio vartotojo sąvoka, tačiau Reklamos įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje nustatyta, kad įstatyme vartojamos sąvokos, tarp kurių paminėtos ir „vartotojas“, „vidutinis vartotojas“, suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatyme¹⁹³. Taigi reklamos poveikis vertinamas vidutiniam vartotojui, atsižvelgiant į Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvoje suformuluotą vidutinio vartotojo sampratą.

¹⁹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/114/EB dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0021:0027:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-24.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937; 2008, Nr. 11-374.

¹⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl nacionalinio transliuotojo statuso, valdymo ir teisių“//Valstybės žinios. 2006, Nr. 141-5430.

¹⁹³ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937; 2008, Nr. 11-374.

Pažymėtina, kad vidutinio vartotojo atžvilgiu vertinamas įvairių rūšių reklamos poveikis. Išanalizuota teismų praktika rodo, kad teismai analizuoja, kaip vidutinis vartotojas suvokia reklamoje naudojamus teiginius ir ar šie teiginiai paveikė ar galėjo paveikti vidutinio vartotojo ekonominę elgseną, pavyzdžiui, ar nurodyta informacija ant gaminio turėjo įtakos vidutinio vartotojo apsisprendimui įsigyti būtent tą gaminį ir pan. Vilniaus apygardos administracinis teismas byloje Nr. I-2334-473/2012 konstatavo, kad Bendrovės skleista informacija apie pomidorų padažą vartojant teiginius: „<...> be jokių konservantų ir dirbtinių dažiklių“, „Heinz“ naudoja dažus tik vieną kartą kai spausdina etiketę“ galėjo iškreipti vidutinio vartotojo elgesį siūlomo produkto atžvilgiu, nes vidutinis vartotojas, perskaitęs informaciją apie pomidorų padažo savybes galėjo nepagrįstai susidaryti įspūdį, kad šis pomidorų padažas turi ypatingų savybių, kuriais nepasižymi kiti pomidorų padažai¹⁹⁴. Vilniaus apygardos administracinis teismas pažymėjo, kad pomidorų padažo išskyrimas iš kitų, kaip natūresnio, sveikesnio ir naudingesnio vartotojui už kitus panašius produktus, galėjo suklaidinti dalį perkamąją galią turinčių vartotojų, ieškančių geriausios kokybės natūralių produktų¹⁹⁵. Taigi galėtume teigti, kad reklamoje nurodyta informacija gali paveikti ir tam tikros vartotojų grupės ekonominę elgseną, pavyzdžiui, asmenų, besirūpinančių sveikata ir ieškančių sveikesnių produktų, kuriuos informacija, pateikta ant gaminio pakuotės, paskatino įsigyti būtent tą gaminį. Kitoje byloje LVAT priėjo prie išvados, kad vidutiniam vartotojui, pamačiusiam reklamos visumą (frazę „TAPK MATOMIAUSIU KREPŠINIO SIRGALIUMI!“ ir šalia pavaizduotą alaus skardinę su išspausdintomis skirtingų žmonių nuotraukomis, susidaro įspūdis, kad palanku vartoti alkoholinį gėrimą, nes asmuo gali tapti socialiai sėkmingu, t.y. taps matomu ir žinomą, o dėl to sėkmingu žmogumi visuomenėje¹⁹⁶. Apibendrinus tai, kas pasakyta, galima teigti, kad vidutinio vartotojo standarto praktinė reikšmė reklamos vertinime neabejotina, kadangi priklausomai nuo to, kaip skleidžiama reklama paveikė ar galėjo paveikti vidutinio vartotojo ekonominę elgseną, priklausys, ar reklama bus ar nebus draudžiama.

Minėta, kad vidutinis vartotojas naudojamas kaip tam tikras matas vertinant įvairias reklamos rūšis, iš kurių galėtume išskirti klaidinančią reklamą. Atsižvelgiant į tai, kad ta pati reklama vienus vartotojus gali klaidinti ir paveikti jų ekonominę elgesį, o kitų ne, reikalingas tam tikras standartas, leidžiantis nustatyti, ar reklama yra ar nėra klaidinanti¹⁹⁷. Direktyvoje dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos įtvirtintas reklamos apibrėžimas, pagal kurį klaidinanti

¹⁹⁴ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. gegužės 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2334-473/2012.

¹⁹⁵ Ten pat

¹⁹⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-388/2012

¹⁹⁷ Markauskas L. Reklamos teisinis reglamentavimas: teorija ir praktika. Vilnius: Mokesčių srautas, 2008. P. 82.

reklama - tai bet kokia reklama, kuri savo pateikimu ar kitokiu būdu apgaudinėja ar gali apgauti asmenis, kuriems ji skirta ir kuriuos ji pasiekia, ir kuri dėl savo apgaulingo pobūdžio gali daryti poveikį jų ekonominiam elgesiui ar kuri dėl tų pačių priežasčių kenkia ar gali pakenkti konkurentui¹⁹⁸. Atsižvelgiant į klaidinančios reklamos neigiamą poveikį, tiek Direktyvoje dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos, tiek Reklamos įstatyme, tiek Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme¹⁹⁹ įtvirtintas klaidinančios reklamos draudimas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra konstatavęs, kad vertinant, ar reklama yra klaidinanti, būtina nustatyti bent vieną Reklamos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje nurodytą kriterijų, apibūdinantį klaidinančią reklamą, ir įvertinti tą kriterijų vidutinio reklamos vartotojo požiūriu²⁰⁰. Reklamos įstatyme įtvirtinti reklamos teisingumo, išsamumo, pateikimo būdo ir formos kriterijai, todėl, siekiant nustatyti, ar vidutinio vartotojo ekonominis elgesys buvo paveiktas ar buvo reali tikimybė jį paveikti, nustačius bent vieną minėtą kriterijų, jo poveikis turi būti vertinamas vidutinio vartotojo atžvilgiu. Konkurencijos Taryba, kuri atsakinga už klaidinančios reklamos kontrolę Lietuvoje, viename iš savo nutarimų klaidinančia reklama pripažino televizijoje skleistą informaciją apie visoms prekėms taikomą 25 proc. nuolaidą, kuri nebuvo pritaikyta vartotojo norimai įsigyti prekei, kadangi, tik nuvykęs į parduotuvę, vartotojas sužinojo, kad nuolaida taikoma ne visoms prekėms²⁰¹. Konkurencijos Taryba konstatavo, kad vartotojas, pamatęs informaciją televizijoje apie visoms prekėms taikomą 25 proc. nuolaidą ir reklamoje nesant jokių papildomų aiškių išlygų ar nuorodų, galėjo pagrįstai tikėtis, jog galės įsigyti bet kurią parduotuvėje esančią prekę su 25 proc. nuolaida ir ši aplinkybė galėjo lemti vartotojo pasirinkimą reikiamų prekių ieškoti būtent toje parduotuvėje, kadangi vartotojas tikėtusi, jog ten esančias prekes gali įsigyti palankesnėmis nei įprastomis sąlygomis²⁰². Konkurencijos Taryba taip pat pažymėjo, kad vartotojo ekonominis elgesys gali būti paveikiamas dar iki nuvykimo į parduotuvę, t.y. pamačius reklamą televizijoje²⁰³. Taigi, galima teigti, kad vidutinio vartotojo kriterijus – esminis, nustatant reklamos klaidinantį pobūdį, todėl kiekvienu atveju būtina nustatyti, kaip reklama paveikė ar galėjo paveikti vidutinį vartotoją.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jeigu reklama turi klaidinančios komercinės veiklos požymių, nustatytą Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 7 straipsnio 1-21

¹⁹⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/114/EB dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0021:0027:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706, 2006, Nr. 82-3254.

²⁰⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr.

A⁴⁴⁴-391/2011.

²⁰¹ Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 m. vasario 2 d. nutarimas Nr. 2S-2.

²⁰² Ten pat

²⁰³ Ten pat

punktuose, tai tokia reklama bet kuriomis aplinkybėmis laikoma klaidinančia. LVAT byloje A-858-370-12 konstatavo, kad nustačius, jog vertinama reklama turi Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 7 straipsnio 1-21 punktuose nustatytą klaidinančios komercinės veiklos požymių, nėra teisinio pagrindo ir faktinio poreikio byloje aptariamoms reklamoms turinį papildomai vertinti Reklamos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų teisingumo, išsamumo ir pateikimo kriterijų požiūriu, nes įstatymo leidėjas, priimdamas Reklamos įstatymo 5 straipsnio 6 dalį *expressis verbis* nurodė, kad šioje teisės normoje nurodyta reklama bet kuriomis aplinkybėmis laikoma klaidinančia²⁰⁴. Vadinasi, jeigu reklama turi klaidinančios komercinės veiklos požymių, nustatytą Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 7 straipsnio 1-21 punktuose, tai preziumuojama, kad vidutinio vartotojo ekonominis elgesys yra paveiktas.

Išanalizuota Europos Teisingumo Teismo praktika dėl klaidinančios reklamos rodo, kad ETT atskaitos tašku naudoja ne tik vidutinį vartotoją, tačiau taip pat ir numanomas vidutinio vartotojo lūkesčius. Byloje *Mars* ETT konstatavo, kad „<...> siekiant nustatyti, ar konkretus apibūdinimas, prekės ženklas ar reklaminis teiginys yra klaidinantis, reikia turėti omenyje numanomas vidutinio vartotojo, kuris yra protingai gerai informuotas, protingai atidus ir apdairus, lūkesčius.“²⁰⁵ Pažymėtina, kad vertinant reklamos poveikį vartotojo ekonominiam elgesiui, ne visada užtenka remtis vien tik vidutinio vartotojo lūkesčiais, todėl naudojamos vartotojų apklausos, ekspertų išvados ir pan. ETT byloje C-210/96 nurodė, kad nacionaliniai teismai turi pasirinkimo teisę, ar remtis vien vartotojo lūkesčiais, ar taip pat ir ekspertų išvadamis, vartotojų nuomonės apklausomis²⁰⁶. Taip pat svarbu paminėti, kad vidutinio vartotojo lūkesčiai gali skirtis priklausomai nuo socialinių, kultūrinių, kalbinių veiksnių, todėl vieni vartotojai gali būti suklaidinti, o kiti ne. Vadinasi, ne tik vidutinis vartotojas, bet ir numanomi vidutinio vartotojo lūkesčiai naudojami kaip atskaitos taškas, vertinant reklamos klaidinąjį pobūdį ir, jeigu reklama prieštarauja vidutinio vartotojo lūkesčiams, tai ji pripažįstama klaidinanti, todėl draudžiama. Taip pat vartotojų apklausos tyrimų duomenys, ekspertų išvados gali padėti reklamos vertinimui.

²⁰⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 16 d. nutartis administracinėje byloje A⁸⁵⁸-370-12.

²⁰⁵ Navickaitė-Sakalauskienė I. „Vidutinio vartotojo“ standartas: pagalba ar papildomas apsunkinimas ginant vartotojų teises? // Socialinių mokslų studijos. 2011, Nr. 3(4), P. 1378.

²⁰⁶ Europos Teisingumo Teismo 1998 m. liepos 16 d. sprendimas byloje C-210/96. Gut Springenheide GmbH and Rudolf Tusky v Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt - Amt für Lebensmittelüberwachung. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44018&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=160909>.

IŠVADOS

Moksliniame tyrime kelta hipotezė, kad dėl skirtingo vartotojo sąvokos interpretavimo ES ir nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vartotojo teisių apsaugos lygis ES valstybėse narėse skiriasi, pasitvirtino, ką leidžia teigti išvados.

1. Išanalizavę Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vyraujančias vartotojo sampratos koncepcijas, galime prieiti prie išvados, kad vartotojo sampratą atskleidžia požymiai, susiję su vartotojo sampratos subjektu ir prekių (paslaugų) įsigijimo tikslu.

2. Remiantis vartotojo sampratos subjektu, galima išskirti siaurąją ir plačiąją vartotojo sampratos koncepcijas. Remiantis siaurąja vartotojo sampratos koncepcija, vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, o pagal plačiąją vartotojo sampratos koncepciją vartotojo statusui prilyginami ne tik fiziniai asmenys. Remdamiesi išanalizuota Europos Teisingumo Teismo praktika dėl vartotojo sampratos, galime prieiti prie išvados, kad Europos Teisingumo Teismas laikosi siaurosios vartotojo sampratos koncepcijos ir vartotoju pripažįsta tik tokį fizinį asmenį, kuris asmeniškai yra vartojimo sutarties šalis bei kuris, kilus ginčui, yra ieškovas ar atsakovas teisiniame procese. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo analizė dėl vartotojo sampratos parodė, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vartotojo sampratą interpretuoja plečiamai, kiekvienu konkrečiu atveju nustato, koks asmuo yra galutinis prekių ar paslaugų gavėjas, todėl nukrypsta nuo Europos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuluotos siaurosios vartotojo sampratos koncepcijos.

3. Išanalizuotas nacionalinis vartotojų teisių apsaugos teisinis reglamentavimas leidžia teigti, kad ne kiekvienas fizinis asmuo, veikiantis asmeniniais, šeimos ar namų ūkio poreikių tenkinimo tikslais pripažįstamas vartotoju. Nacionalinėje teisėje vartotoju nėra pripažįstamas fizinis asmuo, kuris naudojasi valstybinių mokyklų švietimo paslaugomis, valstybinių gydymo įstaigų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugomis, socialinėmis paslaugomis, finansuojamomis Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšomis, kadangi minėtų asmenų teisių apsaugos reglamentavimui taikomi specialūs teisės aktai.

4. Vien buvimas fiziniu asmeniu nėra pakankamas vartotojo statuso konstatavimui. Kiekvienu konkrečiu atveju būtina nustatyti tikslą, kurio siekia fizinis asmuo, įsigydamas prekę ar paslaugą. Vartotojo sąvoka siejama tik su privataus vartojimo tikslu, t.y. asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimo tikslu.

5. Vartotojo siekiamo tikslo kriterijus apibrėžiamas naudojant pozityvųjį (veikimas asmeniniais, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimo tikslais), negatyvųjį (veikimas ne prekybos,

verslo ar profesijos tikslais) arba abu metodus, kuriais remiantis vystoma pozityvioji ir negatyvioji vartotojo sampratos koncepcijos. Vieno ar kito metodo pasirinkimas turi įtakos sprendžiant asmens pripažinimo vartotoju klausimą.

7. Kai sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslu, sprendžiant asmens pripažinimo vartotoju klausimą, turi būti atsižvelgiama į dominuojantį sandorio tikslą. Jeigu vyrauja privatus sandorio tikslas, tai asmuo pripažįstamas vartotoju, todėl galime teigti, kad vartotojo koncepcija aiškinama plečiamai: vartotoju laikomas ne tik asmuo, kuris veikia išimtinai privataus vartojimo tikslais, bet ir asmuo, kurio veikla iš dalies susijusi verslo tikslais.

8. Dėl objektyvių priežasčių: ribotos derybinės galios, informacijos trūkumo, specialių tam tikros srities žinių neturėjimo, skirtingo profesinio statuso ir pan., vartotojas vartojimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose pripažįstamas silpnesniąja sutarties šalimi, todėl teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje įtvirtintomis specialiomis taisyklėmis siekiama atkurti šalių pusiausvyrą, tačiau buvimas vartotoju ne visada reiškia silpnesniosios sutarties šalies buvimą.

9. Išanalizuota Europos Teisingumo Teismo praktika dėl vartotojo sampratos rodo, kad Europos Teisingumo Teismas laikosi pozicijos, kad silpnesniąja sutarties šalimi gali būti tik fizinis asmuo, veikiantis su verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, todėl galime teigti, kad Europos Teisingumo Teismas neanalizuoja asmens padėties konkrečioje situacijoje.

11. Vidutinio vartotojo samprata suformuluota Europos Teisingumo Teismo praktikoje, pagal kurią vidutiniu vartotoju pripažįstamas protingai gerai informuotas, protingai apdairus ir atidus vartotojas. Europos Teisingumo Teismo suformuluotą vidutinio vartotojo koncepciją perėmė nacionaliniai teismai, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiama, ar asmuo pripažįstamas vidutiniu vartotoju.

12. Vidutinis vartotojas – tam tikras atskaitos taškas, kurio atžvilgiu vertinamas komercinės veiklos, įskaitant reklamą, poveikis. Kai komercinė veikla nukreipta į tikslinę vartotojų grupę, kurie dėl tam tikrų savybių, pavyzdžiui amžiaus, bejėgiškos būsenos, socialinės padėties ir kt., laikomi lengvai pasiduodančiais komercinės veiklos, todėl pažeidžiamais vartotojais, komercinės veiklos poveikis vertinamas vidutinio pažeidžiamos vartotojų grupės nario atžvilgiu.

Darbo baigimo data: 2012-12-12

Jūratė Mikelaitytė

REKOMENDACIJOS

1. Atsižvelgiant į tai, kad kai kuriose ES teisės aktuose, direktyvose, reglamentuojančiose vartotojų teisių apsaugą, įtvirtintos taisyklės, kad valstybė narė gali nuspręsti direktyvoje numatytas taisykles taikyti juridiniams asmenims arba fiziniams asmenims, kurie nėra vartotojai direktyvos prasme, taip pat į kai kurių valstybių narių teisės aktuose įtvirtintas vartotojo sąvokas, aiškiai neįvardijant subjekto, koks asmuo pripažįstamas vartotoju, taip pat į LAT praktiką dėl vartotojo sampratos, rekomenduotina vartotojo sąvokos neinterpretuoti itin greitai, kaip apimančios tik fizinių asmenį, veikiantį privataus poreikių tenkinimo tikslais.

2. Nacionalinėje teisėje asmenys, kurie naudojami švietimo ir socialinėmis paslaugomis, finansuojamomis iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšų, taip pat asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros paslaugomis, kurių išlaidos apmokamos (kompensuojamos) iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar savivaldybių biudžetų lėšų, nėra pripažįstami vartotojais, tačiau atsižvelgiant į tai, kad, pavyzdžiui, valstybinių gydymo įstaigų, teikiančių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas ir privačių gydymo įstaigų tikslas tapatus – suteikti asmeniui sveikatos priežiūros paslaugas, o valstybinių gydymo įstaigų, teikiančių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas ir privačių gydymo įstaigų bei pacientų teisės ir pareigos panašios (paciento teisė į kokybišką ir prieinamą sveikatos priežiūrą, teisė į informaciją, teisė į žalos, padarytos sveikatai, atlyginimą ir kt.), rekomenduotina minėtus asmenis pripažinti vartotojais, o teikiamas paslaugas – atlygintinomis, kurios patenka į vartotojų teisių apsaugos sritį.

3. Sprendžiant silpnesniosios vartojimo sutarties šalies pripažinimo klausimą, rekomenduotina įvertinti visas konkrečios situacijos aplinkybes bei konkretaus asmens padėtį vartojimo sutartiniuose santykiuose, kad šalis, kuri iš tikrųjų yra silpnesnioji, būtų veiksmingai apsaugota. Taigi turėtų būti atsisakyta išankstinio vertinimo, kad buvimas fiziniu asmeniu, veikiančiu privačių poreikių tenkinimo tikslais, reiškia buvimą silpnesniąja sandorio šalimi, kuriai taikomos didesnės teisinės apsaugos garantijos.

4. Atsižvelgiant į tai, kad LR CK atskirose nuostatose minima vartotojo sąvoka nėra pakankamai tiksli ir aiški, todėl, siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo, rekomenduotina LR CK suvienodinti sąvokas, vartotoju įvardijant tik fizinių asmenį, veikiantį tikslais, kurie nesusiję su verslu ar profesine veikla. Taigi LR CK 6.161 straipsnio 4 dalyje minima vartotojo sąvoka turėtų būti

keistina į prekių ar paslaugų gavėjo sąvoką, kuri apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis, LR CK 6.383 straipsnio 1 dalyje rekomenduotina vartoti tik abonento sąvoką, kuri apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis, o ne abonento (vartotojo) sąvoką, LR CK 6.383 straipsnio 4 dalyje naudoti vartotojo sąvoką, kuri apima tik fizinius asmenis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2224; 2011, Nr. 160-7576.
4. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.
5. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr.102-2317; 2009, Nr. 145-6425.
6. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937; 2008, Nr. 11-374.
7. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488.
8. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833.
9. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706, 2006, Nr. 82-3254.
10. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 1-38 “Dėl elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2010, Nr. 20-957.
11. Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. XI-411 „Dėl Mykolo Romerio universiteto statuto patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2009, Nr. 90-3838; 2012, Nr. 115-5820.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 848 „Dėl valstybinės vartotojų teisių apsaugos 2011-2014 metų strategijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2011, Nr. 89-4274.
13. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose. Prieiga per internetą:

- <http://curia.europa.eu/common/reccdoc/convention/en/c-textes/brux-idx.htm>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
14. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
15. Europos Komisijos 2003 m. birželio 18 d. pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančioje Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB (KOM (2003) 356 galutinis). Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0356:FIN:en:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-24.
16. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:04:31999L0044:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
17. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB. Prieiga per internetą : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0064:0088:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
18. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-26.
19. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:04:31999L0044:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
20. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/114/EB dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos. Prieiga per internetą: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:114:0014:0014:LT:PDF)

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0021:0027:LT:PDF;
prisijungimo laikas: 2012-11-25.

21. Generalinio advokato nuomonė byloje C-89/91. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=97772&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=191748>.
22. Generalinio advokato nuomonė byloje C-269/95. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=100545&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=372308>; prisijungimo laikas: 2012-11-27.
23. Generalinio advokato nuomonė byloje C-361/89. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96918&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167877>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
24. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių// Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.
25. Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:169:0010:0022:LT:PDF>;
prisijungimo laikas: 2012-11-25.
26. Legislative Decree 6 September 2005 no. 206, Consumer Cose, pursuant to Article 7 of Law no. 229 of 29 July 2003
<http://www.consumatori.it/images/stories/documenti/Codice%20del%20consumo%20english%20version.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-11-28.
27. Maastrichto sutartis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
28. Suvestinis Europos aktas. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm#other>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
29. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=7680; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
30. Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=13257&p_query=&p_tr2=2;
prisijungimo laikas: 2012-11-26.
31. Tarybos direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose. Prieiga per internetą: [59](http://eur-</div><div data-bbox=)

- lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31985L0577:LT:PDF;
prisijungimo laikas: 2012-11-25.
32. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:04:32001R0044:LT:PDF>;
prisijungimo laikas: 2012-11-25.
33. Tarybos rezoliucija dėl Vartotojų apsaugos ir informavimo politikos preliminariosios programos. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1975:092:0001:0001:EN:PDF>;
prisijungimo laikas: 2012-11-25.
34. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2004. Prieiga per internetą: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

Teismų praktika

35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 18 straipsnio 4 dalies (2005 m. gruodžio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 2008, Nr. 28-1018.
36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl nacionalinio transliuotojo statuso, valdymo ir teisių“//Valstybės žinios. 2006, Nr. 141-5430.
37. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga// Teismų praktika. Nr. 30. Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34108; prisijungimo laikas: 2011-11-25.
38. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II// Teismų praktika. Nr. AC-33-1. Prieiga per internetą: http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34843; prisijungimo laikas: 2011-11-25.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1137/2002.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-351/2004.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2007.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2007.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje 3K-7-581/2008.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211/2008.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-256/2009.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2009(S).
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480/2009.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-541/2009.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2010.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-397/2011.
52. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A1-931/2005.
53. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-391/2011.
54. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. vasario 13 d. sprendimas byloje Nr. I-1209-142/2012.
55. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-284/2012.

56. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 16 d. nutartis administracinėje byloje A⁸⁵⁸-370-12.
57. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr.A²⁶¹-388/2012.
58. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-1370/2012.
59. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. gegužės 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2334-473/2012.
60. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. birželio 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2759-764/2012.
61. Europos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C- 464/01. Johann Gruber v Bay Wa AG. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167587>.
62. Europos Teisingumo Teismo 2001 m. lapkričio 22 d. sprendimas sujungtose bylose C-541/99. Cape Snc v Idealservice Srl (C-541/99) and Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl (C-542/99). Prieiga per internetą : <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46434&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=190938>.
63. Europos Teisingumo Teismo 1991 m. kovo 14 d. sprendimas sprendimas byloje C-361/89. Criminal proceedings against Patrice Di Pinto. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96956&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=191296>.
64. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. sausio 19 d. sprendimas byloje C-89/91. Shearson Lehman Hutton Inc. v TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen mbH. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=97667&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=191748>.
65. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. spalio 1 d. sprendimas byloje C-167/00. Verein für Konsumenteninformation v Karl Heinz Henkel. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=47727&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=193292>.

66. Europos Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 3 d. sprendimas byloje C-269/95. Francesco Benincasa v Dentalkit Srl. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=43682&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=372308>.
67. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. spalio 26 d. sprendimas byloje C-168/05. Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=63926&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=163493>.
68. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. birželio 16 d. sprendimas sujungtose bylose C-65/09 ir C-87/09 Gebr. Weber GmbH v Jürgen Wittmer (C-65/09) and Ingrid Putz v Medianess Electronics GmbH (C-87/09). Prieiga per internetą : <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0065&lang1=en&lang2=LT&type=NOT&ancre=>.
69. Europos Teisingumo Teismo 1978 m. birželio 21d. sprendimas byloje C-150/77. Bertrand v Paul Ott KG. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=89700&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167793>.
70. Europos Teisingumo Teismo 2000 m. sausio 13 d. sprendimas byloje C-220/98. Estée Lauder. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44937&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=120716>.
71. Europos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje C-472/01 P. Procter & Gamble v OHIM. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48714&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=122547>.
72. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje C-122/10. Konsumentombudsmannen v Ving Sverige AB. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0122&lang1=en&lang2=LT&type=NOT&ancre=>.
73. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. liepos 16 d. sprendimas byloje C-210/96. Gut Springenheide GmbH and Rudolf Tusky v Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt - Amt für Lebensmittelüberwachung. Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44018&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=160909>.

Specialioji literatūra

74. Alpa G., Herre J., Hondius E. The Notions of Consumer and Professional and some related questions//http://www.sgecc.uos.de/media/downloads/consumers_and_professionals.pdf;
prisijungimo laikas: 2012-11-25.
75. Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. – Vilnius: Registrų centras, 2009.
76. Bublienė D. Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas// Jurisprudencija. 2007, Nr. 9(99), P. 41-47.
77. Direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos komercinės veiklos įgyvendinimo ir taikymo gairės (SEC (2009) 1666). P. 30. Prieiga internete http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/Guidance_UCP_Directive_Lt.pdf; prisijungimo laikas 2012-11-24.
78. Europos Komisijos pranešimas spaudai. ES 2014-2020 m. biudžetas. Komisija pristato naujas plataus užmojo sveikatos ir vartotojų programas. Prieiga per internetą : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1317_Lt.htm; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
79. Hondius E. The Notion of Consumer: European Union versus Member States// <http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/SydLRev/2006/5.html#Heading2>; prisijungimo laikas: 2011-11-28.
80. Katuoka S., Kiškis M., Pranevičius G. ir kt. Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje.- Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
81. Kessler F. Contracts of Adhesion: Some Thoughts about Freedom of Contract. Yale Law School, P. 632. Prieiga per internetą: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3728&context=fss_papers; prisijungimo laikas: 2012-11-25.
82. Kingisepp M., Värvi. The notion of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change of Paradigm?// http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2011_1_44.pdf; prisijungimo laikas: 2012-11-25.

83. Macierzyńska-Franaszczyk E. Consumer Concepts in the European Union // http://www.laweuropa.com/English/index.php?d=tuketici&mod=Ab_Tuketicinin_2_Introduction; prisijungimo laikas: 2011-11-28.
84. Mak Vanessa. Standarts of Protection: In Search of the ‘Average Consumer’ of EU Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive//TISCO Working Paper Series on Banking, Finance and Services.2010, Nr. 04/2010.
85. Markauskas L. Reklamos teisinis reglamentavimas: teorija ir praktika. Vilnius: Mokesčių srautas, 2008.
86. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001.
87. Mykolo Romerio universitetas, Savoijos universitetas,VŠĮ Europos vartotojų centras. Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Aspects juridiques de la protection des consommateurs dans L’union Européenne.Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
88. Navickaitė-Sakalauskienė I. „Vidutinio vartotojo“ standartas: pagalba ar papildomas apsunkinimas ginant vartotojų teises? // Socialinių mokslų studijos. 2011, Nr. 3(4), P.1375-1390.
89. Navickaitė-Sakalauskienė I.. Stiprėja vartotojų teisių apsauga// Teismai.lt. 2012, Nr. 1(5). P. 3-4.
90. Novikovienė L. Theoretical and Practical Issues of Consumer’s Conception //Jurisprudencija. 2010, Nr.4(122), P. 279-293.
91. Ravluševičius P. Europos Sąjungos vartotojų teisių apsauga ir Lietuvos teisė// Jurisprudencija. 2003, t. 44(36), P. 95-102.
92. Ravluševičius P. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje//Jurisprudencija.2007, Nr.9(99), P. 48-53.
93. Schulte – Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC Consumer Law Compendium-Comparative Analysis // http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/comp_analysis_en.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-28.

SANTRAUKA

ES ir nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vystoma vartotojo samprata. Atsižvelgiant į tai, kad ES teisėje vartotojo sąvoka interpretuojama skirtingai ir nevienareikšmė vartotojo samprata Europos Sąjungos lygiu sąlygoja skirtingą vartotojo teisių apsaugos lygį, darbe analizuojami Europos Sąjungos ir nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika ir teisės doktrina, siekiant iširti juose įtvirtintą vartotojo sampratą, apibendrinti ir išskirti požymius, apibūdinančius vartotoją.

Darbe išskiriami požymiai, apibūdinantys vartotojo sampratą. Vartotojo sampratą atskleidžia požymiai, susiję su vartotojo sampratos subjektu bei siekiamu tikslu. Pagal vartotojo sampratos subjektą išskiriama siauroji ir plačioji vartotojo sampratos koncepcijos. Remiantis siaurąja vartotojo sampratos koncepcija, kuri vystoma Europos Teisingumo Teismo praktikoje, vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, tuo tarpu pagal plačiąją vartotojo sampratos koncepciją, vartotojo statusui prilyginami ir kiti asmenys, kurie nėra fiziniai. Kita požymių grupė, susijusi su vartotojo sampratos atskleidimu - vartotojo prekių (paslaugų) įsigijimo tikslas, todėl vartotoju pripažįstamas tik toks asmuo, kuris siekia asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimo tikslų. Pagal tikslo apibrėžimo būdą darbe išskiriama pozityvioji ir negatyvioji vartotojo sampratos koncepcijos. Taip pat darbe sprendžiami asmens pripažinimo vartotoju klausimai, kai sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslu, t.y. tiek verslo, tiek privačių poreikių tenkinimui ir analizuojama sutarties tikslo pasikeitimo įtaka sutarties šalies statusui ar įvykus teisių perleidimui.

Dėl objektyvių priežasčių, pavyzdžiui, skirtingo profesinio statuso, nevienodos derybinės galios, specialių tam tikros srities žinių neturėjimo ir pan., vartotojas vartojimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose dažnai pripažįstamas silpnesniąja teisinių santykių šalimi, todėl darbe atskleidžiami vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies ypatumai ES ir nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje, analizuojamos ES ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos specialios taisyklės, kuriomis siekiama kompensuoti pusiausvyros tarp šalių nebuvimą. Darbe atskleidžiami vartotojo teisių apsaugos ypatumai, kai sudaroma sutartis, kurioje įtrauktos nesąžiningos sutarties sąlygos, taip pat kai sudaroma pirkimo-pardavimo ir sutartis ne prekybai skirtose patalpose.

Siekiant visapusiškai atskleisti vartotojo sampratą nacionalinėje teisėje, analizuojama ne tik Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme, pagrindiniame teisės akte, užtikrinančiame vartotojų teisių apsaugą, įtvirtinta vartotojo samprata, bet ir LR CK įtvirtinta vartotojo sąvoka.

Darbe išskiriami kriterijai, apibūdinantys vartotojo sampratą LR CK, bei analizuojamos atskirose LR CK nuostatose minimos vartotojo sąvokos.

Darbe atskleidžiami vidutinio vartotojo sampratos ypatumai bei vidutinio vartotojo praktinė reikšmė. Vidutinio vartotojo samprata suformuluota ETT praktikoje, kurią perėmė nacionaliniai teismai ir pagal kurią vidutinis vartotojas – tai protingai gerai informuotas, protingai atidus ir apdairus vartotojas. Vidutinio vartotojo sampratos ypatumai ir praktinė reikšmė atskleidžiami per vidutinio vartotojo standarto taikymą nesąžiningoje įmonių komercinėje veikloje ir vidutinio vartotojo vaidmenį reklamos srityje.

SUMMARY

The concept of consumer is formulated in the EU and national legal acts, case law and legal doctrine. The notion of consumer is used in different meanings in the EU level, that is why the protection of consumer is different in the member states of EU. The purpose of this work is to analyse the European Union and national legislation, case law of European Court of Justice and national courts, the legal doctrine and to reveal the conception of the consumer.

The person of the consumer and the purpose describe the notion of consumer. There is a narrow and broad definition of consumer. According to the narrow definition of consumer, the consumer is just natural persons and the broad definition of consumer covers not just natural persons. Also, the purpose is very important to define the consumer because the person is regarded as a consumer if he or she acts for the purposes which are outside the commercial and professional activities. The purpose can be defined in different ways and according to the purpose there are negative and positive conceptions of the consumer. Moreover, the transactions can be made for mixed purposes, i.e. to satisfy personal needs and in part for business or professional activities and in this work the author analyses if the person is or not regarded as consumer if he or she acts for mixed purposes.

Consumer is regarded as the weaker party of the contract because of the unequal bargaining power, the lack of the special skills and so on. The special rules are applied to the weaker party. The author analyses the rules which are applied for the weaker party when a contract is made with the unfair terms or in respect of contracts negotiated away from business premises. Also, it is discussed if consumer always is the weaker party of the contract.

In this work the author reveals the concept of consumer in national legislation. Law on Consumer Protection of the Republic of Lithuania is the main legal act for the protection of the consumers' rights. Also, the notion of consumer is used in the civil code of the Republic of Lithuania and some other legal acts.

Finally, the author analyses the average consumer conception which was formulated in the case law of the European Court of Justice and had affected the national courts. The standard of the average consumer is very important because of the practical application and the author introduces the standard of the average consumer which is used in the unfair commercial practices and advertising.

El. paštas: juratemikel@yahoo.com